

บทที่ 3

วิวัฒนาการของทรงผมและร้านตัดผม

ในบทนี้ผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นว่าถึงวิวัฒนาการในยุคต่าง ๆ ของทรงผมในสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงของช่างผม และวิวัฒนาการของร้านตัดผม โดยแบ่งเป็น 4 ยุค ได้แก่

3.1 ยุคศักราช

3.2 ยุคทุนนิยม

3.3 ยุคทุนนิยมเสรี

3.4 ยุคการค้าเสรี

3.1 ยุคศักราช

ในการศึกษาวิวัฒนาการของทรงผมและร้านตัดผมในยุคแรกนี้ จะเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในช่วง พ.ศ. 2398 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) มีการติดต่อกับชาวตะวันตก การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้น

3.1.1 ทรงผมยุคศักราช

3.1.1.1 ยุคสุโขทัย

สิโรตม์ ปัญญาวัฒน์ (2538: 19) กล่าวว่า ในสมัยสุโขทัยทั้งหญิงและชายไว้ผมคล้ายกัน คือ ไว้ผมยาวมีลักษณะเกล้าเป็นมวยมุ่นอยู่กลางศีรษะ ทั้งนี้พอจะสันนิษฐานได้ว่า สถานการณ์ของบ้านเมืองในสมัยนั้นอยู่ด้วยกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ดังศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงที่ว่า "เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว พ่อเมืองบ่เอาจังกอบ ในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักค้าเงือน(เงิน) ทองค้า ไพร่ฟ้าหน้าใส" ตรงกับหลักฐานทางเครื่องแต่งกายที่ยืนยันในภาพลายเบบบนแถบหินชนวนที่วัดศรีชุม และภาพเขียนผนังวัดราชประดิษฐ์ จังหวัดอยุธยา ซึ่งเข้าใจว่าสร้างก่อนแผ่นดินสมเด็จพระชัยราชา และถือว่าเป็นวัดในอุปการะของกษัตริย์ราชวงศ์เซียงรายก็มีภาพเขียนที่ผนังพระอุโบสถ ประกอบกับเมื่อจุลศักราช 1228 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปทอดพระเนตรในคราวที่จะสร้างวัดราชประดิษฐ์ขึ้นที่กรุงเทพฯ ทรงพระราชดำริว่า ภาพเขียนนี้เป็นการแต่งตัวแบบอย่างตามกฏมนเทียรบาล และยังได้โปรดให้กรมขุนราชสีห์ถ่ายภาพมา ภาพเหล่านี้แสดงว่าผู้หญิงไทยยังคงไว้ผมยาวเกล้าที่เรียกว่า ไชงไชตง แล้วรวบขึ้นไปเกล้าบนกระหม่อม รัศเกล้าเป็นห่วงยาว ๆ มีเกี้ยวหรือพวงมาลัยสวมโดยมาก (ประยูรธ สิริพันธ์, 2524: 146)

อีกประการหนึ่ง ในพระราชบันทึกต้นเรื่อง "ขอมดำดิน" อันเป็นพระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงกล่าวว่า "คนไทยในเรื่องนี้ข้าพเจ้าเกณฑ์ให้ไว้ผมสูง เพราะข้าพเจ้าเชื่อแนโดยมีหลักฐานอยู่ว่า คนไทยในสมัยพระร่วงนั้นไว้ผมสูงเป็นแน่ คือรูปต่าง ๆ ที่ปรากฏในโบราณสถานเป็นพยานอยู่" นอกจากนี้ยังมีกล่าวไว้ในเรื่องนางนพมาศ ถึงเครื่องแต่งกายของสตรีว่าพวกสนมกำนัลแต่ง "กริชกายนุ่งห่มผ้าลิตพิศตร์ ผ้าสุวรรณพิศตร์ ปกปิดด้วยเครื่องอลังการณ์ เสียบแซมผกามาศ ผกาเกสรในช่องผม" เป็นต้น (ประยูทธ สิทธิพันธ์, 2524: 146)

3.1.1.2 สมัยอยุธยา

เมื่อถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ซึ่งมีอายุถึง 417 ปี ประสพการณ์สงครามหลายครั้ง เหตุการณ์ทั้งหลายเหล่านี้ย่อมมีอิทธิพลทำให้การแต่งกายเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจจะประมวลได้ถึง 3 แบบ คือ

1. แบบการแต่งกายตามกฎมนเทียรบาล ถือเป็นแบบของเจ้านาย หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งชายหญิง ตลอดจนกระทั่งพวกผู้ดีมีสกุลก็มักแต่งตามนิยมไปด้วย แต่การเกล้าผมของสตรีคงจะยึดเยื้อต่อมามาก ดังคำที่ว่า "เมื่องานใส่เศียรเพชรมวย นุ่งแพรเม็ยจตุสดมภ์ เกล้าหนูนิก เลื่อนนุ่งเพชร" (กฎมนเทียรบาลรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) ส่วนภาพเขียนของสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น (พ.ศ. 1350 – 1488) ได้แสดงลักษณะของภาพตามแบบอิทธิพลศิลปะขอมโดยมาก ดังนั้นภาพเขียนซึ่งมักจะเป็นเพียงลายเส้นก็มีแต่ภาพพระพุทธรูปเสียส่วนมาก ในภาพคนโดยมากเขียนเป็นภาพไม่สวมเสื้อ แต่นุ่งผ้าคล้ายผ้าพื้น ผมนบศรัทธะก็ยาวบ้างสั้นบ้าง แต่ไม่พบผมเกล้าอย่างผู้หญิงเลย ทั้งนี้เห็นจะเป็นด้วยคนในกรุงศรีอยุธยานั้น มาจากที่ต่าง ๆ กันมาก แต่อย่างไรก็ตาม ประกอบกับสมัยกรุงศรีอยุธยาได้รับระบบการยกกษัตริย์ขึ้นเป็นสมมุติเทพอย่างขอม ดังนั้นกรุงศรีอยุธยาจึงมีทาส มีการแบ่งชั้นวรรณะ คล้ายแบบอินเดีย คือ มีกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร (ประยูทธ สิทธิพันธ์, 2524: 147 - 148)

2. ในระยะกลางของสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีแบบ "ชาวบ้าน" เกิดขึ้นมากมาย เช่น การนุ่งโจงกระเบน ในพระพระบรมราชาธิบาย "เรื่องไว้ผมของคนไทย" ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวไว้ว่า "ข้าพเจ้าเข้าใจว่าไทยจะได้ไว้ผมสูงกันลงมานาน แม้พวกกรุงเก่าก็น่าจะพึงมาตัดผมเมื่อราวแผ่นดินพระมหาจักรพรรดิหรือพระธรรมราชา ถ้าจะให้เดาเหตุข้าพเจ้าก็ใคร่เดาว่า คงเป็นเมื่อรบกับพม่าบ่อย ๆ ไทยจึงตัดผมเสีย ดังได้กล่าวแล้วว่าสมัยอยุธยานั้น ผู้คนจากที่ต่าง ๆ มาอยู่ร่วมกันมาก ดังนั้นทางแถบเมืองเหนือ ๆ ผู้ชายจึงอาจจะคงไว้ผมยาว (ประยูทธ สิทธิพันธ์, 2524: 148) และในพระบรมราชาธิบายเรื่องที่ถูกกล่าวมาแล้ว ยังได้ทรงกล่าวถึงสตรีไทยไว้ด้วยว่า ผู้หญิงไทยนั้นคงไว้ผมยาวต่อมามากจนแผ่นดินขุนหลวงบรมโกศก็ยังไว้ผมยาว ดังปรากฏในภาพเห็นเรือซึ่งเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ (กุ้ง) ได้ทรงพระนิพนธ์มีความว่า "คิดอนงค์องค์เอวอร ผมประ

ป่าอำเอี่ยมไร” และน่าจะเชื่อได้ว่า สตรีไทยสมัยดังกล่าว คงนิยมหมสไบกันมากทีเดียว (ประยูทธ สิทธิพันธ์, 2524: 148)

3. ครั้นเข้ายุคสงคราม ผู้ชายจึงไว้ผมสั้น มีลักษณะโกนรอบศีรษะ จะมีผมอยู่ตอนกลางศีรษะ หวีแฉกกลาง ซึ่งในสมัยต่อมาเรียกผมทรงนี้ว่า “มหาดไทย” การไว้ผมสั้นดังกล่าวสันนิษฐานได้ว่า ผู้ชายชาติไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายต้องทำงานหนักในการก่อสร้างบ้านเมืองและอีกประการหนึ่ง การเป็นทหารในการที่จะออกรบทัพจับศึก ไม่มีเวลาจะมาแต่งตัวหรือเอาใจใส่ในการแต่งทรงผมมากนัก เพราะต้องรบเพื่อรักษาเอกราช ชายหญิงต้องจับดาบพาดฟันกับอริราชศัตรู เครื่องแต่งกายจึงแปรผันไปบ้าง ดังนั้นผู้หญิงที่ตัดผมให้สั้นลง เพื่อปลอมตัวเป็นผู้ชายและสะดวกในการหนีภัย เสื้อผ้าอาภรณ์ก็ต้องตัดทอนลงมิให้รุ่มร่ามเป็นอุปสรรคแก่การเคลื่อนที่ เป็นยุคสมัยที่มีการแต่งกายและทรงผมที่คล้ายคลึงกัน ตามสภาพความเป็นอยู่ในยุคนั้น ตามประวัติศาสตร์ กล่าวว่า คนไทยเราทำการรบราฆ่าฟัน หรือศึกสงครามตลอดมา เป็นช่วงเวลาที่ยาวนานถึง 400 กว่าปี (สิโรตม์ ปัญญาวัฒน์, 2538: 19)

3.1.1.3 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คนไทยยังนิยมการไว้ทรงผม “มหาดไทย” กันอยู่ เพราะคนไทยเชื่อว่า การไว้ทรงผมเป็นประเพณีอย่างหนึ่ง โดยจะต้องเหมือนกันทั้งชาย – หญิง เนื่องจากในสมัยนี้ ยังคงมีการรบทัพจับศึกเพื่อรักษาบ้านเมืองให้พ้นจากการถูกยึดครองของข้าศึกศัตรู (สิโรตม์ ปัญญาวัฒน์, 2538: 19) แบบแต่งกายของหญิงกลับมาผูกผ้าจีบหมสไบเฉียงเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา ผมยังตัดไว้เชิงสั้นอยู่ แบบของชายยังคงเช่นเดียวกับอยุธยา จากพระราชนิพนธ์กลอนเพลงยาวกลบทกลอักษร ในรัชกาลที่ 3 ว่า

“เจ้างามปีกตัดทรงมงกุฎกษัตริย์
เจ้างามทัดกรรเจียกผมสมพักตร์สิ้น
เจ้างามไรไม่แข่งคดหมดมลทิน
เจ้างามประทีนกลิ่นเกศกระจ่ายจร”

ลักษณะการไว้ผมแบบผมปีก คือ ปล่อยจอนที่ข้างหูยาวลงมา แล้วยกขึ้นตัดไว้ที่หู จึงเรียกว่า “จอนหู” และเนื่องจากเด็ก ๆ ในสมัยก่อนชอบไว้จุกกัน ครั้นโตขึ้นจนตัดจุกแล้วก็ยังเหลือรอยผมที่เคยเกล้าจุกไว้เป็นวงโดยรอบ ส่วนผมที่อื่น ๆ จึงเรียกว่า “ไรผม” ดังนั้นผมจะงามก็งามที่ไรผมนี้เอง (ประยูทธ สิทธิพันธ์, 2524: 147 – 149)

วิวัฒนาการของทรงผมในตอนต้นรัตนโกสินทร์ ยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงเรื่องทรงผม จะมีเพียงการรับวัฒนธรรมการแต่งกายจากตะวันตกเข้ามา ในกลุ่มชนชั้นสูงเท่านั้น หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล (2547 : <http://www.geocities.com/chmschl/200years-1.htm>) กล่าวว่า การแต่งกายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมเหสี และพระราชโอรส เริ่มทรงเครื่องทรงแบบชาติ

ตะวันตกบางคราวทรงบางชิ้น เช่น พระมาลาหรือฉลองพระองค์ร่วมกับพระภูษาแบบไทยบางคราว ทรงแบบฝรั่งทั้งชุด เช่น เครื่องแบบทหาร เป็นการเริ่มพระราชานิยมการแต่งกายแบบตะวันตก ซึ่งจะเฟื่องฟูในรัชกาลต่อไป

ในระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงผนวช ทรงรับรู้ความเป็นไปของโลกภายนอกจากการทรงพบปะกับชาวต่างชาติ ทรงศึกษาภาษา วิทยาการ และทรงพระอักษรหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ จนทำให้ทรงคาดการณ์ได้อย่างถูกต้องว่า ประเทศจะต้องเผชิญภัยคุกคามจากการล่าอาณานิคมอย่างแน่นอน จึงทรงเร่งพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การทหาร และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เริ่มตั้งแต่การปฏิรูประเบียบแบบแผนในราชสำนัก โดยมีพระบรมราชโองการให้ขุนนางต้องสวมเสื้อเข้าเฝ้าอย่างอารยะประเทศ ดังมีพระราชดำรัสในเรื่องการถอดเสื้อว่า "ดูคนที่ไม่ได้สวมเสื้อเหมือนเปลือยกาย ร่างกายจะเป็นเกลื่อนกลากก็ดีหรือเห้งออกมาก็ดี โสโครกนัก ประเทศอื่น ๆ ที่เป็นประเทศใหญ่เขาสวมเสื้อหมดทุกภาษา เว้นเสียแต่ลัว ลาว ชาวป่า ที่ไม่ได้บริโภคผ้าฝ่อน เป็นมนุษย์อย่างต่ำ"(หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล, 2547:<http://www.geocities.com/chmschl/200years-1.htm>)

พ.ศ. 2398 ไทยได้ทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษ นับได้ว่าเป็นแรงผลักดันที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและระบบการเก็บภาษีอย่างแท้จริง เพราะสนธิสัญญาดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเกือบจะทุกด้านของระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมที่มีลักษณะ "แบบพึ่งตนเองและสามารถยังชีพอยู่ได้" ไปสู่เศรษฐกิจแบบการค้าและมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยสินค้าจากโลกภายนอก (วุฒิชัย พูลศิลป์, 2534: 87) กล่าวคือ สนธิสัญญาเบาริงทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบหลายอย่าง อาทิ การยอมให้ต่างชาติได้มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (หมายถึงชาวต่างชาติทำผิดไม่ต้องขึ้นศาลไทย) เป็นการเสียอธิปไตย แต่ทรงยอมให้เพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้ เพราะทรงตระหนักดีว่าการตั้งขึ้นชาติมหาอำนาจโลก จะนำผลร้ายมาสู่ประเทศมากกว่า ดังตัวอย่างที่เกิดกับพม่าและจีน ในคราวนั้นประเทศจึงรอดพ้นจากเงื้อมมือของ บริเตนใหญ่(ประเทศอังกฤษ)นักล่าอาณานิคมรายใหญ่ (หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล, 2547: <http://www.geocities.com/chmschl/200years-1.htm>)

ในเวลาต่อมาสนธิสัญญาจากชาติอื่น ๆ ก็มีขึ้นในลักษณะเดียวกันกับสนธิสัญญาเบาริงนี้ ด้วย ส่งผลให้การค้าระหว่างประเทศเฟื่องฟูและมีชาวต่างชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนในกรุงรัตนโกสินทร์ การมีหลายชาติเข้ามาค้าขายในเวลาเดียวกัน เป็นการคานอำนาจอิทธิพล และผลประโยชน์ในหมู่ต่างชาติด้วยกัน ทำให้ไทยไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางการค้าของชาติหนึ่งชาติใดหรือถูกครอบงำทางการเมือง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานที่ดินให้ชาวต่างชาติตั้งห้างจำหน่ายสินค้าได้ และพระราชทานเสรีภาพให้ชาวต่างชาติดำเนินกิจการ

และประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้ อาทิ ตั้งโรงพิมพ์ ออกหนังสือพิมพ์ ตั้งโรงหม้อ ตั้งโรงสีข้าว และเดินเรือ การติดต่อค้าขายอย่างเสรีกับต่างชาติทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งสินค้าและวิชาความรู้ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ไทยก้าวทันโลก (หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล, 2547: <http://www.geocities.com/chmschl/200years-1.htm>) สนธิสัญญาเบาริงเป็นจุดเริ่มต้นของการค้าเสรีกับต่างชาติ ทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการค้า มีการเปลี่ยนแปลงการค้า มาเป็นการค้าเสรี กิจการค้าระหว่างประเทศได้ขยายตัวเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น เรือสินค้าต่างประเทศนำสินค้าเข้ามาจำหน่าย จนกระทั่งมีเครื่องมือในการตัดผมจากต่างประเทศ

ด้วยการติดต่อการค้ากับต่างชาติมากขึ้น ทำให้คนไทยเริ่มจะเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษ แต่พวกที่จะได้เรียนภาษาอังกฤษอย่างเป็นทางการนั้น ก็มีแต่พวกขุนนางและเจ้านายเท่านั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่จะหาครูดีดี เข้ามาสอนหนังสือแก่พระโอรสและเจ้าจอมหม่อมหม่อมหม่อมทั้งปวง ทรงสุลลยามที่สิงคโปร์ก็พยายามเสาะหาในที่สุด มีสเตอร์วิลเลียม อดัมสัน ผู้จัดการบริษัทบอร์เนียวที่สิงคโปร์ก็แนะนำว่า แอนนา เลโอโนเวลล์ คนนี้เหมาะที่จะเป็นครูอย่างยิ่ง โดยข้อตกลงในการเป็นครูและราชเลขานุการได้ตกลงเกี่ยวกับการสอนหนังสือ คือ แอนนาจะต้องสอนภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์เบื้องต้น วรรณคดีอังกฤษ ขนบธรรมเนียมของอังกฤษ แต่ไม่ต้องสอนศาสนาคริสต์ (ส.พลายน้อย, 2523: 42-47) ก่อนหน้านั้นมีภรรยาภิชนนารี 2 คนมาสอนภาษาอังกฤษอยู่ก่อนแล้ว แอนนาเป็นคนที่สาม และแอนนาทำหน้าที่สอนให้แก่พระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกยาเธอทั้งหลาย นานถึง 5 ปี เหตุการณ์ข้อเท็จจริง คือว่า การถวายพระอักษรของแอนนามีผลทำให้พระเจ้าลูกเธอทั้งหลาย ได้รับการอบรมเบื้องต้นในเชิงอารยะตามแบบตะวันตก เพื่อให้ทันตะวันตกไม่ใช่ไปลอกแบบตะวันตกบุคคลเหล่านั้น คือ บุคคลสำคัญในราชสำนัก ซึ่งเมื่อเติบโตเจริญพระชนมพรรษาขึ้น ก็กลายมาเป็นกำลังสำคัญในบ้านเมือง เป็นผู้นำของบ้านเมือง เช่น เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ หรือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (วินิตา ดิถียนต์, 2544 : <http://www.commarts.chula.ac.th>)

เมื่อได้รับการเรียนรู้ การปลูกฝัง วิทยาการ ของตะวันตกเข้ามา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้น จะเห็นได้จากผลผลิตย่อย นั่นคือ "ทรงผม" ที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเข้ามา โดยแต่เดิมทรงผมก็ยังคงไม่เปลี่ยนไปจากเดิมมากนัก ทรงผมยังเป็นทรงผมปัก (ดูภาพที่ 7 ประกอบ) คือ โคนหรือตัดสั้นโดยรอบ ปล่อยให้ผมไว้ยาวพอประมาณ บริเวณตอนบนและกลางศีรษะ หวีเสยตั้งขึ้น โบราณเรียกว่า "ตัดผมขูดหัว" จับด้วยน้ำมันตานี ซึ่งเป็นน้ำมันมะพร้าวที่เคี่ยวผสมด้วยขี้ผึ้ง น้ำมันหอม และเขม่า จะทำให้ผมตั้งแข็งและดำเงางาม มีการกันไรผมบริเวณรอบวงหน้า และไว้จอนยาวบริเวณสองข้างใบหู สำหรับเด็กหญิงนั้น ไว้ผมจุกจนอายุ 10 หรือ 13 ปี (ดู

ภาคผนวก ก หน้า 125 -126) จึงเข้าพิธีโลกันต์ เกศากันต์ หรือโกนจุก แล้วจึงไว้ผมตามแบบของสตรีผู้ใหญ่ต่อมา (ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์. 2547: 3)

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เมื่อเสด็จไปต่างประเทศหลายครั้ง ย่อมได้รับอิทธิพลทางตะวันตกเข้ามา ดังที่ได้มีการแก้ไขวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยเริ่มนำแบบการแต่งกายของชาวตะวันตกมาผสมผสานกับแบบการแต่งกายตามประเพณีเดิม ตอนต้นรัชกาลในปี พ.ศ. 2413 โปรดให้เจ้านายและผู้ตามเสด็จประพาสสิงคโปร์ (อันเป็นการเสด็จประพาสต่างประเทศครั้งแรก) สวมเสื้อนอกคอเปิด มีเสื้อเชิ้ตข้างใน แล้วผูกผ้าผูกคอ สวมถุงน่องรองเท้าแบบฝรั่ง แต่ยังคงนุ่งโจงกระเบนผ้าม่วงสีกรมท่า (สีน้ำเงินแก่) ทั้งทหารและพลเรือน และโปรดให้เปลี่ยนการไว้ผมจากทรงมหาดไทย มาไว้ผมยาวแล้วตัดแบบฝรั่งด้วย ชายส่วนใหญ่เลิกไว้ผมทรงมหาดไทย มาไว้ผมยาวแล้วตัดอย่างฝรั่ง มีทั้งหวีแฉกและหวีเสย ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนสตรีในราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 5 เลิกไว้ผมปัก แต่เปลี่ยนมาไว้ผมยาวประป่าแทน ตามพระราชดำริอยู่ระยะหนึ่ง (กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 31 - 33)

และนี่คือผลผลิตของการเปลี่ยนแปลงตามตะวันตกผ่านการค้าขาย กล่าวคือ ทรงผมที่เคยเป็นการไว้ตามธรรมเนียมและวัฒนธรรมนั้นเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทรงผมของสตรีรุ่นใหม่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างชัดเจน คือ จากผมปักมาเป็น ผมทัด (ดูภาพที่ 8 ประกอบ) ลักษณะคือ ไว้ผมยาวลงมาบริเวณต้นคอและจับด้วยน้ำมันตานีหอม ด้านหน้าหวีเสยขึ้น แฉกกลางและทัดสันผมบริเวณด้านข้างของศีรษะ กันไรผมบริเวณรอบวงหน้า การไว้จอนสองข้างใบหูเริ่มหายไป และนิยมถือพัดทรงหรือวิชนี (ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์, 2547: 5) การเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงทรงผมได้เกิดขึ้นแล้ว วิวัฒนาการทรงผมจึงมีการพัฒนาไปอีก รวมถึงร้านตัดผมที่มีหลักฐานว่าเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลนี้เช่นกัน

ต่อมาก็เปลี่ยนเป็นไว้ทรงดอกกระพุ่ม คือ ตัดผมทั้งศีรษะแล้วปล่อยให้ยาวขึ้นขึ้นมาเล็กน้อย คล้ายดอกกระพุ่ม เมื่อยาวพอดีแล้วก็จะหวีเสยขึ้นไปตรง ๆ และตัดพองาม เรียกกันว่า “ผมตัด” แต่อนุโลมเรียกว่า “ผมดอกกระพุ่ม” เช่นกัน ผมทรงดอกกระพุ่มนี้เป็นที่นิยมกันโดยทั่วไป แม้สตรีนอกราชสำนัก (กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 31 - 33) “ผมทรงดอกกระพุ่ม” (ดูภาพที่ 10 ประกอบ) คือ ตัดผมด้านท้ายทอยให้สั้นขึ้นและหวีเสยด้านหน้าให้ตั้งสูง จับด้วยน้ำมันตานีหอมให้ผมเป็นทรงอยู่ตัว ข้อสังเกตสำหรับการตกแต่งทรงผมสำหรับสตรีในราชสำนักที่น่าสนใจประการหนึ่งก็คือ จะไม่มีการทัดหรือตกแต่งทรงผมด้วยดอกไม้สด เนื่องจากมีข้อบัญญัติในกฎมณเฑียรบาลมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาแล้วว่า “ห้ามการทัดดอกไม้” อาจเป็นเพราะมองดูว่างามเกินจริต ขาดความสุภาพเรียบร้อย หากสตรีผู้ใดทัดดอกไม้ในเขตพระบรมมหาราชวัง จะต้องมียกภูลงโทษให้นำดอกไม้ที่นุ่งยิบบนศีรษะ (ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์. 2547: 8)

พ.ศ. 2440 – 2453 รูปแบบการแต่งกาย ทรงผม ตลอดจนขนนิมพิมพาภรณ์ หรือเครื่องประดับของสตรีในราชสำนักสยามในยุคนี้ ล้วนได้รับอิทธิพลจากต่างชาติอย่างหลากหลาย นับจากทรงผม ซึ่งแต่เดิมไว้ทรงผมทรงดอกกระพุ่ม สตรีแรกเริ่มจะเริ่มนิยมไว้ผมยาวลงมาถึงกลางหลัง และหวีเสยด้านหน้าให้ตั้งสูง สอดใส่ซังผมไว้ภายในตามแบบสตรีญี่ปุ่นในภาพยนตร์ต่างชาติที่เริ่มนำเข้ามาฉายในราชสำนักยุคนั้น และมีการตกแต่งประดับด้วยแถบผ้า แถบลูกไม้ โบว์ ริปบิ้น หรือลูกปัดอย่างงดงาม ทรงผมยาวนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าคุณพระประยุรวงศ์ (แพ บุนนาค) เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นเจ้าจอมมารดาแพ พระสนมเอกเป็นผู้นำคนแรกด้วยการไว้ผมยาวประป่า (ดูภาพที่ 11 ประกอบ) ต่อมาพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในและหม่อมห้ามได้ไว้ตาม แต่สุภาพสตรีสูงวัยบางคนก็ยังไว้ผมทรงดอกกระพุ่มเช่นเดิม และในยุคสมัยนี้เองยังมีการแต่งกายของสตรีในราชสำนักกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ กลุ่มสตรีในราชสำนักพระราชชายาเจ้าดารารัศมี (ดูภาพที่ 12 ประกอบ) ที่มีอัตลักษณ์แตกต่างจากสตรีในราชสำนักอื่นทั่วไป เนื่องจากพระราชชายาเจ้าดารารัศมีเป็นธิดาในพระอินทวิชยานนท์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ การแต่งพระองค์จึงมีความงดงามตามแบบฉบับของสุภาพสตรีสูงศักดิ์ล้านนา คือไว้พระเกศยาวเกล้ามวย ตกแต่งด้วยดอกไม้หอม ซึ่งการมุ่นผมตกแต่งผมด้วยดอกไม้หอมนี้ ถือว่าเป็นการบูชาขวัญบนศีรษะ (ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์, 2547: 9 -10) การไว้ผมแบบนี้เป็นการไว้ตามคติความเชื่อแบบโบราณว่าศีรษะเป็นของสูง เป็นที่ควรบูชา

ในรัชกาลที่ 6 ทรงผมในระยะแรก มีพระราชดำริให้สตรีในราชสำนักปล่อยผมยาวแบบตะวันตกแทนการไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม ต่อมาก็เกล้าผมยาวนั้นตลบไว้ที่ท้ายทอย เรียกว่า “ผมโป่ง” เพราะบางคนผมยาวไม่พอเกล้า ก็จะใช้ก้อนผมรองภายในให้ผมเดิมโป่งออกมา นอกจากการไว้ผมโป่งแล้ว บางคนนิยมไว้ “ผมบ๊อบ” คือตัดผมยาวเสมอกอ ผมข้าง ๆ ตัดให้ดูเป็นจอนหู ถ้าจอนใหญ่มากเรียกว่า “บ๊อบหู” ในสมัยนี้นิยมใช้เครื่องประดับคาคที่ศีรษะ(กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ. 2525: 33 - 34)

จากการเริ่มต้นไว้ผมตามอย่างตะวันตก เพื่อไม่ให้ที่บ้านป่าเมืองเถื่อนในสมัยรัชกาลที่ 5 วิวัฒนาการการไว้ผมของหญิงไทยค่อย ๆ ไว้ยาวขึ้นจนกระทั่งมีการไว้ผมโป่ง และมีการนำเครื่องประดับมาตกแต่งผม วัฒนธรรมการไว้ผมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก

3.1.2 ร้านตัดผมในยุคศักดินา

ในอดีตการตัดผมเป็นวัฒนธรรมสำหรับราชสำนัก และในสมัยก่อนช่างตัดผมต้องเดินทางไปตัดผมให้กับลูกค้าตามที่ต่าง ๆ ดังคำกล่าวที่โบราณเมืองไทยไม่มีร้านตัดผม มีแต่ช่างเคลื่อนที่ไปหาลูกค้าเอง ช่างตัดผมชายเอาเครื่องมือห่อผ้าหรือใส่ล่วม ช่างหญิงเอาเครื่องมือใส่กะโล่หรือกระถายเที่ยวเดินไปตามที่ต่าง ๆ ใครเรียกที่ไหนก็แวะตัดที่นั่น เครื่องมือตัดผมของช่างชายและหญิงมาเหมือน ๆ กัน ได้แก่ตะไกรไทย มีดโกนจีน หวี ชี้ผึ้ง น้ำมันตานี กระจก ส่วนของผู้หญิงนั้นมี

เพิ่มอีกคือ เขม่า (ละอองดำเอามาผสมกับน้ำมันตานีใช้ทาผมให้ดำ) ไม่สอยไรกับฝุ่นเช็ดไร (อเนก นาวิกมูล อ้างถึงใน สายทิพย์, 2545) ตะไคร้ไทยที่พูดถึงมีลักษณะเป็นโลหะชิ้นเดียว ดัดโค้งเข้าหากัน คล้ายใบไผ่ ใบเดี่ยว ต้องออกแรงบีบ ซึ่งไม่ได้สะดวกสบายอย่างกับกรรไกรในปัจจุบัน (สุรชัย ชัยปกรณ, **สัมภาษณ์**, 10 มีนาคม 2549) ทรงผมชายในสมัยก่อนเป็นทรงแบบคนจีน เรียกว่า ทรงแป๊ะเต๋า เป็นทรงสำหรับคนแก่ที่คนจีนแก่ตัดกัน และทรงซี่บั้ง หรือหัวสี่เหลี่ยม เป็นทรงที่ตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมทั้งหัว (สิโรตม์ ปัญญาวัฒน์, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2550)

ก่อนที่จะเป็นร้านตัดผมอย่างในปัจจุบัน ไม่มีเอกสารใดบอกได้ว่าร้านตัดผมเกิดขึ้นในยุคใดสมัยใด อาจารย์สิโรตม์ ปัญญาวัฒน์ (**สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2550) เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนร้านตัดผมจะอยู่หน้าวัดบริเวณใต้ต้นไม้ มีเพียงเก้าอี้ตัดผมที่ทำจากไม้เพียงตัวเดียว ตรงกับที่อาจารย์สุรชัย กล่าวว่า ช่างตัดผมที่เคยเดินตัดผมตามท้องที่ต่าง ๆ เปลี่ยนมาเป็นอยู่กับที่ โดยการตั้งเก้าอี้ที่หมุนได้รอบทิศบริเวณใต้ต้นไม้ หรือใต้ต้นมะขามอาศัยความร่วมมือกันของต้นไม้เป็นร้านตัดผมที่นิยมเรียกว่า "ลมโชยเกศา" และร้านในลักษณะนี้จะพอมิให้เห็นในประเทศพม่าในปัจจุบัน หลังจากนั้นจึงเริ่มมีการล้อมรั้ว หรือหาผ้าใบมาชิงให้เป็นสัดส่วนขึ้น ร้านแบบล้อมคอกนี้ยังคงพอมิให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ตามย่านแหล่งชุมชนทั่วไป และตามต่างจังหวัด แต่ตามสถานที่ใหญ่ย่านธุรกิจคงไม่มีให้เห็นแล้ว (สุรชัย ชัยปกรณ, **สัมภาษณ์**, 10 มีนาคม 2549)

เมื่อถามว่าร้านตัดผมร้านแรกในเมืองไทยเกิดขึ้นในช่วงใด พอมจะมีหลักฐานจากภาพวาดผนังด้านหลังพระประธานในพระอุโบสถวัดทองธรรมชาติ เขตคลองสาน จังหวัดกรุงเทพฯ เป็นภาพวาดไซหนูหรือช่างจีนคนหนึ่งกำลังตัดผมให้เพื่อนจีนด้วยกันในห้องแถวเมืองไทย สันนิษฐานว่าภาพนี้วาดในสมัยรัชกาลที่ 3 และร้านตัดผมในเมืองไทยสมัยก่อน คงจะมีแต่ร้านคนจีน ตัดผมโกนผมให้คนจีนไว้หางเปียเป็นหลัก (อเนก นาวิกมูล, 2548: 179 – 184) ถึงแม้จะไม่มีหลักฐาน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อสมัยรัชกาลที่ 4 มีการติดต่อกับชาวตะวันตก และมีชาวตะวันตกจำนวนหนึ่งใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทย อาจจะมีร้านตัดผมสำหรับชาวตะวันตกอยู่บ้าง

ถึงแม้ร้านตัดผมในอดีตจะไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าร้านตัดผมเกิดขึ้นสมัยใด และร้านแรกเป็นร้านของใคร แต่ก็พอมิหลักฐานจากภาพวาดและคำบอกเล่าให้ทราบว่าร้านตัดผมที่เกิดขึ้นในสมัยก่อน น่าจะเป็นร้านของคนจีนที่มาอยู่ในเมืองไทย และตัดผมให้กันตามวัฒนธรรมการไว้ทรงผมอย่างจีน แต่สำหรับคนไทยมีความเชื่อว่าศีรษะเป็นของสูงจะมีการตัดก็เฉพาะแต่ในวัง และอาจจะเป็นการตัดผมเฉพาะครอบครัว กล่าวคือ แม่ตัดให้ลูก หรือการตัดผมตามประเพณีอย่างพิธีโกนจุก เป็นต้น

เมื่อประเทศไทยมีการติดต่อกับต่างประเทศแล้ว การเข้าสู่ทุนนิยมก็เกิดขึ้น กลับกที่เดินตามบ้านหายไป เริ่มมีการหาตึกแถว ร้านเช่า เพื่อตั้งร้านตัดผม ตกแต่งร้าน และยังมีการควบคุมช่างตัดผมโดยรัฐบาล เกิดเริ่มต้นเป็นธุรกิจของการตัดผม ร้านตัดผมของไทยเริ่มต้นมีใน

สมัยรัชกาลที่ 5 จากหลักฐานเรื่องร้านตัดผมเก่าที่สุดพบปรากฏในหนังสือ "วชิรญาณวิเศษ" เล่ม 2 แผ่น 3 จ.ศ. 1248 เท่ากับ พ.ศ. 2429 หน้า 18 หัวข้อ "ร้านค้าขายถนนบำรุงเมือง" มีสถิติของร้านค้าโดยมี "ร้านช่างตัดผมช่างโกนผม" จำนวน 6 ร้าน (อเนก นาวิกมูล, 2541: 200) และฝ่ายชายจึงเริ่มตั้งร้านตัดผมแบบถาวรขึ้น มีหลักฐานในหนังสือ วชิรญาณวิเศษ เล่ม 6 แผ่น 36 เดือนกรกฎาคม ร.ศ. 110 พ.ศ. 2434 สรุปว่าบัดนี้ในกรุงเทพฯ ช่างตัดผมผู้ชายตั้งร้านขึ้นหลายแห่งทุกถนนไม่ต่ำกว่า 50 ตำบล (อเนก นาวิกมูล, 2548: 185) การตัดผมตามอย่างตะวันตกของสามัญชนก็น่าจะเกิดขึ้นในช่วงนี้

เมื่อมีทุนนิยมเข้ามา ความเป็นธุรกิจและความเป็นสินค้าก็มีเพิ่มขึ้น การตัดผมกลายเป็นสินค้าที่สามารถนำมาประกอบธุรกิจได้เป็นอย่างดี โดยรัฐเองก็เป็นผู้ให้การสนับสนุน ทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มคน มีการแบ่งงานกันในช่วงเวลานี้ ทำให้เกิดร้านทำผมที่เป็นธุรกิจมากขึ้น ในช่วงนี้เอง ส่วนร้านตัดผมสำหรับผู้หญิงน่าจะเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 7 เนื่องจากนวัตกรรมของเครื่องมือและผลิตภัณฑ์สำหรับทำผมผู้หญิงเข้ามาพร้อมทุนนิยมต่างชาติ และนี่น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดร้านตัดผมและตัดผม ดังที่ อเนก นาวิกมูล (2546: 40) กล่าวว่า ในสมัยรัชกาลที่ 7 ร้านตัดผมผู้หญิงก็ค่อย ๆ มีมากขึ้น บางรายลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ว่ารับตัดผมตามแคตตาล็อกจะตัดชนิดอยู่ทน 1 เดือนหรือทนถึง 6 เดือนก็ได้ นี่ก็จุดเริ่มต้นของการปรับปรุงระบบการผลิตบริการแบบใหม่ตามแนวคิดของ Schumpeter (1927)

ร้านตัดผมในยุคเก่า ๆ จะนิยมตั้งชื่อร้านโดยมีคำว่า "เกศา" เช่น สวัสดิ์เกศา อรุณเกศา ต่อมาคำว่า "เกศา" ค่อย ๆ หายไปกลายเป็นบาร์เบอร์แทน และปัจจุบันนิยมใช้ "ชาลอน" หรือ "คัท" ร้านที่ตั้งชื่อให้มีคำว่าเกศานี้จะเป็นช่วงก่อนปี พ.ศ. 2509 เพราะหลังจากนั้น ร้านตัดผมผู้ชายเรียกชื่อใหม่ เนื่องจากมีงานเลี้ยงสังสรรค์สำหรับช่างตัดผมโดยใช้ชื่องานว่า "Barber Ball" จากนั้นร้านตัดผมจึงถูกเรียกใหม่ว่า บาร์เบอร์ และกลายเป็นชื่อเรียกสำหรับร้านตัดผมชายจนกระทั่งในปัจจุบัน (สุรัชย์ ชัยปกรณ์, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2549) ร้านตัดผมของผู้ชายเป็นแบบของอังกฤษ คือ การใช้ปัตตาเลี่ยนโกนด้วยความชำนาญของช่างในยุคนั้น ร้านตัดผมของผู้ชายจะมีเก้าอี้ตัดผมซึ่งเป็นเก้าอี้ทรงพิเศษ มีเท้าแขนสามารถปรับหนักได้ตั้งแต่ระดับตรงสำหรับตัดผมไปจนถึงเอนนอนเหยียดสำหรับโกนหนวด แคะหูและสระผม มีที่รับเท้าและสามารถหมุนได้รอบทิศ ซึ่งจะเป็นการสะดวกสำหรับกลับก้มไม่ต้องเดินอ้อมตัวลูกค้า มีกระจกบานใหญ่อยู่เหนืออ่างสระผมที่มีขอบเว้ารับศีรษะ (อรชุน นาคะสุนทร, 2548 : <http://www.manage.co.th/metrolife>) ส่วนร้านเสริมสวยของผู้หญิงจึงต้องมีตั้งแต่เตียงสระต่างหาก เก้าอี้สำหรับทำผมซึ่งเป็นเก้าอี้เท้าแขนแบบหมุนได้ และมีเครื่องอบผมซึ่งเป็นอุปกรณ์สำคัญสำหรับเซตให้ผมแห้งก่อนที่จะหวีให้ได้รูปทรงระหว่างรอบอบให้ผมแห้งนั้น ยังมีบริการตัดเล็บทำเล็บ จนกระทั่งถึงทาสีเคลือบเงาอีกด้วย(อรชุน นาคะสุนทร, 2548: <http://www.manage.co.th/metrolife>)

บรรยากาศของร้านทำผมในช่วงแรก ๆ ประมาณปี พ.ศ. 2430 ยังใช้ปัตตาเลียนแบบแรงมือ เพราะไฟฟ้ายังไม่มี หรือมีก็ยังไม่ทั่วถึงทำให้ภายในร้าน ไม่ทันสมัยอย่างในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น หากจะต้องดัดผมลูกค้า ทางร้านจะมีการนำเอาผ้าใบมาซึ่งเอาไว้แล้วให้คนซัก ลอกให้ผ้าใบพัดให้เกิดความเย็น ส่วนอุปกรณ์การตัดผมก็ใช้เตาถ่าน (หรือเตาผิง) โลหะรูปกระทะ ท้องแบน คีมที่ใช้คีบผมให้เป็นลอน วิธีการดัดก็คือนำคีมที่จะนำมาดัดไปอังไฟให้ร้อนและนำมาดัดให้เกิดลอน แต่การดัดแบบนี้ก็ไม่ได้ทำให้ผมดัดอยู่ได้นานเท่าปัจจุบัน เพราะ เมื่อก่อนยังไม่มีน้ำยา ดัดใด ๆ ระยะเวลาหลังพอเริ่มมีไฟฟ้าใช้ เครื่องตัดผมก็คล้ายแบบเดิมเพียงแต่เปลี่ยนจากเตาถ่านเป็น ไฟฟ้า และเมื่อเปลี่ยนเป็นไฟฟ้าก็มักมีปัญหาว่าไฟฟ้าช็อตทำให้ไม่มีคนกล้าไปตัดผม (สุรชัย ชัย ปกรณ์, **สัมภาษณ์**, 10 มีนาคม 2549) แต่ร้านตัดผมในปัจจุบันนี้เปลี่ยนไปจากเดิม มีเทคโนโลยี ใหม่เข้ามาแทนที่ ทำให้ร้านตัดผมมีความทันสมัยสะดวกสบายและปลอดภัยมากขึ้น

3.1.3 สรุปยุคศักราช

จากการศึกษาทรงผมและร้านตัดผมในยุคศักราช ยุคของเจ้าขุนมูลนายชนชั้นสูง การ บันเทิงหลักฐานที่มีน้อยก็เป็นหลักฐานที่ได้จากกลุ่มชนชั้นสูง เนื่องจากคนกลุ่มนี้ในสมัยก่อนเป็นผู้ดูแลปกครองบ้านเมือง มีความรู้สูง และมีความคิดที่กว้างไกล เพื่อเป็นการพัฒนาประเทศจึงเกิดการตอบรับวัฒนธรรมจากชาวต่างชาติ กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเริ่มต้นขึ้นจากชน ชั้นสูง โดยการติดต่อการค้า มีการเซ็นสัญญาระหว่างประเทศ (สนธิสัญญาเบาริง) ในสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องการแต่งกายก่อน เพราะวัฒนธรรมไทยยังเห็นว่าศีรษะเป็นของสูง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมากขึ้น ด้วยการเรียนรู้วัฒนธรรมตะวันตกตั้งแต่สมัย ยังทรงพระเยาว์ จึงเห็นว่า การพัฒนาประเทศนั้นต้องมีการปรับเปลี่ยนการแต่งกายและทรงผม ทรงสั่งให้เลิกไว้ผมเปีย มีการไว้ผมยาวอย่างชาวตะวันตก และร้านตัดผมเกิดขึ้นในสมัยนี้ด้วย

3.2 ยุคทุนนิยม

ยุคนี้ได้ศึกษา ทรงผมและร้านตัดผมในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2501 เป็นช่วงเวลาคนไทยเริ่มประกอบอาชีพช่างตัดผม ที่มีทั้งลักษณะทางวัฒนธรรมตาม นโยบายของรัฐ และกฎหมายในการควบคุมผู้ประกอบการอาชีพ

3.2.1 ทรงผมยุคทุนนิยม

ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จนถึงยุคการเปลี่ยนแปลง การปกครอง 2475 สถานการณ์ทางการเมืองไทยระยะหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง หลังจาก ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในปีพ.ศ.2468 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า

เจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติสืบต่อมา นับเป็นกษัตริย์องค์ที่เจ็ดแห่งราชวงศ์จักรี (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, คณะรัฐศาสตร์, 2533: 21)

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ผู้หญิงนิยมทำผมบ๊อบหรือตัดผมสั้นระดับหูตอกลางสองข้างยาวเท่ากันย่อมตัดข้างหลังให้โค้งประดับคอ เรียกทรงซิงเกิล (ดูภาพที่ 15 ประกอบ) นิยมใช้โบว์ใหญ่ติดบนผม ส่วนผู้ชายยังคงเป็นทรงตามแบบตะวันตก (ดูภาพที่ 16 ประกอบ) (ศศิวิมล สันติราษฎร์ภักดี, 2546:157 -161) ถ้าชอยเชิงผมให้สูงขึ้นไปมากและตัดผมเปิดให้เห็นใบหู จนดูเป็นทรงผู้ชาย เรียกว่าทรง "อิตันครีอบ" แต่นิยมเฉพาะผู้ที่ "ทันสมัย" บางคนเท่านั้น(กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 34) ทรงผมของผู้ชาย ได้แก่ ทรงผมที่เราเรียกว่า ทรงผมรองทรง ซึ่งทรงผมนี้แบ่งได้อีกเป็น 3 ทรง คือ รองทรงอังกฤษชั้นเดียว รองทรงอังกฤษสองชั้น รองทรงอังกฤษสามชั้น และเมื่อมีชาติอื่นเข้ามา ได้แก่ ญี่ปุ่น จึงเริ่มมีทรงผมรองทรงประยุกต์ขึ้น คือด้านหลังเป็นรองทรง แต่ด้านหน้าไว้จอน (สิโรตม์ ปัญญาวัฒน์, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2550)

นอกจากนี้สตรีในยุคนี้จะนิยมตัดผมเป็นคลื่น ด้วยน้ำยาดัดผมที่ส่งเข้ามาขาย แล้วเรียกกันว่า "ผมคลื่น" (ดูภาพที่ 17 ประกอบ) ก่อนที่จะมีน้ำยาดัดผมส่งเข้ามาขายนั้น นิยมดัดกันด้วยคีมเผาไฟจากเตาถ่าน แล้วเอามานาบผมให้หยิกเป็นลอน ต้องใช้ความระมัดระวังในการทำมาก (อภิโชค แซ่ไคว้, 2542: 53 – 54) ในต้นรัชสมัยนี้ การไว้ผมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มชนชั้นสูง วิวัฒนาการของทรงผมมีมากขึ้น มีนวัตกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องในการทำผม คือ การดัดผม

ในสมัยรัชกาลที่ 7 นี้ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญในประวัติศาสตร์ไทย กล่าวคือ เกิดมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น "ระบอบประชาธิปไตย" อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยคณะราษฎรอันประกอบด้วยกลุ่มข้าราชการทหาร และพลเรือน สาเหตุหลักในการปฏิวัติครั้งนี้ สืบเนื่องมาจากประเทศเกิดวิกฤตการณ์รุนแรงทางเศรษฐกิจขึ้น บรรดาข้าราชการรุ่นหนุ่มหลายคนผ่านการศึกษอบรมจากประเทศยุโรป เชื่อว่าวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจนี้เกิดจากการที่พระมหากษัตริย์ทรงผูกขาด และ ควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศเอาไว้ บรรดาข้าราชการรุ่นหนุ่มซึ่งส่วนใหญ่มาจากครอบครัวชนชั้นกลางเหล่านี้ไม่ยอมรับการบริหารประเทศแบบอนุรักษนิยมของรัฐบาลในพระมหากษัตริย์ที่มีรัฐมนตรีส่วนใหญ่มาจากสมาชิกของราชวงศ์ และ ครอบครัวขุนนางชั้นผู้ใหญ่ พวกเขาเหล่านี้มีความรู้สึก ว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องเลิกล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และครอบครัวขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เพื่อแสวงหารูปแบบการปกครองที่ทันสมัยกว่าที่เป็นอยู่ การปกครองภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยได้สิ้นสุดลงในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยการปฏิวัติของคณะราษฎรซึ่งนำโดยบุคคลสำคัญ 3 ท่าน คือ ปรีดี พนมยงค์ ผู้จบวิชากฎหมายจากฝรั่งเศส จอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งขณะนั้นเป็นนายทหารรุ่นหนุ่มผู้ผ่านการฝึกอบรมจากฝรั่งเศส และพระยา

พหุผลพยุหเสนาผู้เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่จากกองทัพกบฏการศึกษาจากเยอรมนี ผลการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ทำให้อำนาจการปกครองที่เคยรวมศูนย์อยู่ที่พระมหากษัตริย์ถูกเปลี่ยนมือไปให้ผู้ดำเนินการปฏิวัติซึ่งได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายทหาร ชนชั้นกลางที่มาจากพวกข้าราชการ และฝ่ายทหารเริ่มมีบทบาทสำคัญในการควบคุมอำนาจรัฐของไทย ยิ่งไปกว่านั้นการปฏิวัติในปี พ.ศ. 2475 ได้ชักนำให้ฝ่ายทหารเข้ามามีอำนาจ และบทบาทในการปกครองประเทศไทยเป็นอันมากตราบกระทั่งทุกวันนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, คณะรัฐศาสตร์, 2533: 21)

จุดเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่นี้ เกิดจากผู้นำประเทศล้วนแต่เป็นผู้มีการศึกษาจากตะวันตก จึงเปิดรับอารยธรรมจากตะวันตก เปิดรับทุนนิยมต่างชาติเข้ามา แม้หลังจากการปฏิวัติ จะมีนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมเกิดขึ้น เพื่อกีดกันชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีน แต่กลับไม่เป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ เมื่อการปฏิวัติสิ้นสุดลงได้มีการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจ ในการเป็นผู้นำรัฐบาลระหว่างข้าราชการฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารในหมู่คณะรัฐมนตรีด้วยกัน ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มทหาร กลุ่มเสรีนิยม และกลุ่มอนุรักษสถานพระมหากษัตริย์ ในที่สุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้ซึ่งสามารถเอาชนะการก่อความไม่สงบของกลุ่มเชื้อพระวงศ์ ได้อำนาจในการเป็นผู้นำรัฐบาล บทบาทของฝ่ายทหารในกิจการรัฐบาลเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เป็นนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2481 รัฐบาลภายใต้การนำของ จอมพล ป. ยึดมั่นต่ออุดมการณ์ชาตินิยมมากถึงกับดำเนินนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยม เพื่อลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติในการควบคุมเศรษฐกิจไทย รัฐบาลหวังจะให้คนไทยได้มีโอกาสทำการค้าและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น แต่ในทางปฏิบัตินโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมส่วนใหญ่มุ่งกีดกัน ชาวจีนเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. ไม่ชอบคนจีน เพราะรู้สึกว่าเป็นเศรษฐกิจหลักของคนไทยตกอยู่ในมือของคนจีน ดังนั้น รัฐบาลไทยสมัยจอมพล ป. จึงสร้างนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่จะกีดกันคนจีนออกไปจากเศรษฐกิจไทย ตัวอย่างจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลพยายามควบคุมเศรษฐกิจของประเทศ โดยการโอนธุรกิจที่ชาวจีนเป็นเจ้าของมาให้รัฐดำเนินการแทนเสียเองในระหว่างทศวรรษ 1940 และทศวรรษ 1950 นอกจากนี้รัฐบาลยังเพิ่มอัตราภาษีเก็บภาษีสรรพสามิตที่คนจีนเป็นเจ้าของ มีการห้ามคนจีนประกอบอาชีพบางอย่างที่สงวนไว้ให้เฉพาะคนไทย ห้ามสอนภาษาจีนในโรงเรียน ประกาศกฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ เป็นต้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, คณะรัฐศาสตร์, 2533: 21-22)

เมื่อมีนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมขึ้นมา ผู้นำประเทศเป็นผู้ที่เรียนจบจากตะวันตก ก็พยายามนำความรู้ที่เรียนมาพัฒนาประเทศ วิทยาการต่าง ๆ ล้วนแต่มาจากตะวันตกทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการ "ปฏิวัติวัฒนธรรม" ด้านการแต่งกาย นอกจากรัฐนิยมฉบับดังกล่าว ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออก "คำวิงวอน" และประกาศกฎหมาย

หลายฉบับติดตามต่อมา เพื่อให้รายละเอียดเกี่ยวกับเครื่องแต่งกาย “ตามแบบสากลนิยม” และ “ประเพณีนิยม” ดังกล่าว ให้แต่งกายให้สมกับเป็นอารยชน โดยกำหนดการแต่งกายและทรงผมแบบใหม่ ขอให้สตรีทุกคนไว้ผมยาว เลิกใช้ผ้าโจงกระเบนเปลี่ยนเป็นผ้าถุงแทน เลิกการใช้ผ้าผืนเดียวคาดอกหรือเปลือยกายท่อนบน ให้ใส่เสื้อแทน ส่วนชายนั้นขอให้เลิกนุ่งกางเกงแพรสีต่าง ๆ หรือนุ่งผ้าม่วง เปลี่ยนมาเป็นนุ่งกางเกงขายาวแทน (กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 93) รัฐบาลพยายามให้มีการปฏิบัติตามระเบียบการแต่งกายแบบใหม่อย่างทั่วถึง ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีคำขวัญว่า “สวมหมวก ไว้ผมยาว นุ่งถุง สวมเสื้อ สวมถุงเท้าหุ้มส้นหรือรัดส้น” มีการขอร้องช่างตัดผมไม่ให้ตัดผมสั้นแก่สตรี (อภิโชค แซ่ไคว้, 2524: 59)

รัฐบาลจอมพล ป. เห็นความสำคัญของการแต่งกายนี้ รัฐบาลได้จัดตั้งสถาบันและคณะกรรมการวางระเบียบเครื่องแต่งกายสตรีทั้งที่เป็นข้าราชการและที่มีตำแหน่งเฝ้า มีหลวงวิจิตรวาทการเป็นประธาน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2484 และต่อมาได้มีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ มีสาขา คือ สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง มีหน้าที่อย่างหนึ่งคือ พิจารณาเครื่องแต่งกายในโอกาสต่าง ๆ และกำหนดเครื่องแต่งกายผู้ประกอบอาชีพบางจำพวก เช่น คนขายอาหาร พนักงานเดินโต๊ะอาหาร (พนักงานเสิร์ฟ) ช่างตัดผม หญิงตัดผม เป็นต้น สำหรับทรงผมในสมัยนี้ สตรีไทยเพิ่งจะเริ่มนิยมผมมัดดี โดยตัดด้วยไฟฟ้าเป็นลอนมากบ้างน้อยบ้าง และนิยมไว้ผมยาวมากขึ้น มีการตัดยาวและตัดผมสลวยแบบหญิงชาติตะวันตก สำหรับสตรีสูงอายุ มักนิยมเกล้ามวยแต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นมวยแบบเรียบ ๆ ส่วนทรงผมของผู้ชายนั้น โดยทั่วไปนิยมทรงสั้นแบบ รองทรงคือ ไว้ยาวมากขึ้นและตัดสั้นด้านข้างตามแบบที่นิยมกันมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 (กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 94 - 95)

การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งนี้ เป็นการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงการแต่งกายและทรงผมไปสู่สามัญชนคนธรรมดาทั่วไป โดยมีการประกาศให้ไว้ผมและแต่งกายตามแบบวัฒนธรรมประเพณีอย่าง รัฐบาลได้ตั้งไว้ ซึ่งต่างจากในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ได้รับอิทธิพลตะวันตกยังเป็นคนกลุ่มเล็ก ก็คือกลุ่มชนชั้นสูง คนในวัง และเจ้านายเท่านั้น ความสำคัญของการแต่งกายและทรงผมไม่ได้มีอิทธิพลจากชาวตะวันตกเพียงอย่างเดียว ผู้นำทางการเมืองเองเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญด้วย เมื่อมีการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ความเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัยในทุกด้านจึงเกิดขึ้น

3.2.2 ร้านตัดผมยุคทุนนิยม

การตัดผมเริ่มต้นเข้ามาในช่วงต้นรัชกาลที่ 7 ร้านตัดผมในช่วงนี้ ก็ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกอย่างแท้จริง ผู้ประกอบอาชีพช่างผม หรือเปิดร้านตัดผมต้องศึกษาหาความรู้จากต่างประเทศ มีวิวัฒนาการของนวัตกรรมกรตัดผมจากต่างประเทศ การตัดผมได้เริ่มมีขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2463 โดยนายคาร์ล เนสท์เลอร์ เป็นการตัดชนิดร่อนกรรมวิธียุ่งยากมาก เพราะการที่น้ำยาตัดจะทำปฏิกิริยาต่อเมื่อได้รับความร้อน (โดยมากมักใช้ความร้อนจากกระแสไฟฟ้า,

เครื่องอบไอน้ำ ฯลฯ) การม้วนก็เริ่มจากโคนมายังปลาย โดยวางแกนในแนวตั้ง การตัดชนิดนี้นิยมใช้มาจนถึงปี พ.ศ. 2468 ต่อมานายโจเซฟ เมเจอร์ ได้ประดิษฐ์วิธีม้วนแบบใหม่โดยเริ่มจากปลายผม ซึ่งนับว่าง่ายกว่าวิธีเดิมมากทำให้ได้รับความนิยมมาก (น้อย เชื้อวิวัฒน์, ม.ป.ป.: 188)

การปฏิวัติวิธีตัดผมดำเนินไปอย่างเชื่องช้า แต่มีความก้าวหน้ามาก และอุปสรรคในการตัด (ดูภาคผนวก ก หน้า 127 - 128) ก็วิวัฒนาการดีขึ้นเรื่อย ๆ จนในปี พ.ศ. 2468 การตัดแบบพันเย็นได้กำเนิดขึ้นในอเมริกา เป็นวิธีตัดที่นับว่าสะดวกสบายและประหยัดเวลากว่ามาก เพราะน้ำยาตัดมีประสิทธิภาพเพียงพอในการทำให้ผมหยิกโดยไม่ต้องอาศัยความร้อนช่วย ด้วยเหตุผลแห่งความสะดวกนี้เอง ทำให้การตัดผมนี้เป็นที่นิยมไปทั่วโลก (น้อย เชื้อวิวัฒน์, ม.ป.ป.: 188) แต่ในสมัยนั้นการติดต่อสื่อสาร การเดินทางข้ามโลกข้ามแดนไม่ได้ทันสมัยเหมือนในปัจจุบัน จึงมีกลุ่มคนบางกลุ่มที่มีโอกาสได้เดินทางไปเรียนต่างประเทศเป็นผู้นำความเทคโนโลยีนี้เข้ามาในประเทศไทย เพียงแต่ไม่มีหลักฐานให้ทราบว่า ร้านใดบ้างที่นำเทคโนโลยีการตัดเข้ามาและนำเข้ามาได้อย่างไร

ร้านตัดผมช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2501 ลักษณะร้านตัดผมยังคงเป็นร้านที่แยกการให้บริการของชายและหญิง ช่างตัดผมชายเน้นเรื่องการตัดผมเป็นหลัก คือ มีเพียงการตัดและทรงผมก็ไม่ได้มีมากมายอะไร สมัยก่อนลูกค้าไม่นิยมไว้ผมยาว จะรักษาทรงผมสั้นไว้ให้ดูดี ผู้ชายจึงเข้าร้านทำผมบ่อยประมาณอาทิตย์ละครั้งหรืออย่างน้อย 2 อาทิตย์ ซึ่งผู้ชายแต่ก่อนต้องรักษาทรงให้สั้นอยู่เสมอ ส่วนร้านทำผมผู้หญิงส่วนใหญ่มักอยู่ในร้านตัดเสื้อผ้า และมีการตัดผมตามอย่างชาวต่างชาติ (สุรัชย์ ชัยปกรณ์, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2549)

ปี พ.ศ. 2478 - 2479 รัฐบาลออกกฎหมายหลายฉบับเพื่อคุ้มครองอาชีพบางประเภทสำหรับคนไทย และเป็นกีดกันไม่ให้คนงานจีนมาแย่งงานจากคนไทย มีการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองอาชีพหลายอาชีพสำหรับคนไทยโดยเฉพาะ รวมถึงอาชีพช่างตัดผม จึงทำให้คนไทยประกอบอาชีพที่กำหนดนี้เป็นจำนวนมาก และมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ภายใต้การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยม ในการปกครองหลังการปฏิวัตินี้ เมื่อคณะราษฎรไม่เห็นด้วยกับการผูกขาดอำนาจรัฐบาลซึ่งเอื้อประโยชน์กับคนกลุ่มเล็ก ๆ บางกลุ่มหรือบางตระกูล การกล่าวถึงทุนนิยมว่าการที่รัฐบาลในประเทศไหนก็ตามในระบบทุนนิยม ทำให้ประชาชนระดับรากหญ้าเข้าถึงแหล่งทุนได้อย่างเท่าเทียมและส่งเสริมให้เกิดการสะสมทุนย่อมนำมาสู่ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ทำให้อาชีพตัดผมซึ่งเกิดจากประชาชนระดับรากหญ้าเข้าถึงแหล่งทุนได้อย่างไม่ยาก เนื่องจากต้นทุนในการเปิดร้านก็ไม่ได้มากมายเกินกำลังไป ทำให้อาชีพตัดผมเป็นอาชีพที่นิยมกันเป็นจำนวนมาก

พ.ศ. 2481 รัฐบาลภายใต้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งยึดมั่นในอุดมการณ์ชาตินิยมมาก โดยดำเนินการเศรษฐกิจชาตินิยม เพื่อลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติในการควบคุม

เศรษฐกิจไทย ทำให้คนไทยประกอบอาชีพช่างตัดผม แม้ในทางปฏิบัติจะมุ่งกีดกัน ชาวจีนเป็นหลัก จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้ให้อาชีพช่างตัดผมเป็นอาชีพสงวนของคนไทย ในจำนวนอาชีพสงวนทั้ง 13 อาชีพ โดยช่างตัดผมจะต้องขอ “ใบอนุญาตให้เป็นผู้รับจ้างแต่งผม” จากเทศบาลนครกรุงเทพฯ (หรือศาลว่าการกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน) เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ชาวต่างชาติหรือชาวจีนประกอบอาชีพสงวนของคนไทยนั่นเอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม (สุรชัย ชัยปกรณ, **สัมภาษณ์**, 10 มีนาคม 2549) เมื่อมีการกำหนดอาชีพช่างตัดผมให้เป็นอาชีพสงวนทำให้ร้านเสริมสวยในยุคนั้นเจริญรุ่งเรือง อย่างร้านเสริมสวยจันทนา แรกเริ่มเปิดร้านเสริมสวยแห่งแรกคูหาเดียวเมื่อต้นปี 2489 กิจการเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว และเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงสังคมทั่วไป จึงขยายกิจการและเปิดทำการสอนตัดผมเสริมสวยในปี 2491 มีนักเรียนในพระนครและต่างจังหวัดทั่วประเทศเข้ามาเรียนเพิ่มมากขึ้น (คุณหญิงสุชาติดา อรรถวิจิตรจรรยาภักษ์, **สัมภาษณ์**, 15 กุมภาพันธ์ 2550) อาชีพช่างตัดผมเป็นที่รู้จักกันในวงสังคม จนกระทั่งมีการส่งเสริมโดยรัฐมีนโยบายให้กรมประชาสงเคราะห์ เปิดสถาบันอบรมช่างตัดผมเพื่อรับผู้ที่สนใจทั่วประเทศเข้ามาอบรม สถานที่ให้อบรมช่างตัดผมก็คือวังสราญรมย์ (สวนสราญรมย์ในปัจจุบัน) และเมื่อปี พ.ศ. 2492 จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายให้จัดตั้งสมาคมช่างตัดผมขึ้น โดยให้กรมประชาสงเคราะห์เป็นผู้จัดตั้งขึ้น และให้อธิบดีกรมในวาระนั้น ๆ เป็นนายกสมาคมโดยตำแหน่ง โดยสมาคมช่างตัดผมนี้มีมาจนถึง พ.ศ. 2500 เมื่อหมดยุคของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม สมาคมช่างตัดผมไทย ก็เจียบลง ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป็นยุคที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุน อาชีพช่างตัดผมอย่างแท้จริง (สุรชัย ชัยปกรณ, **สัมภาษณ์**, 10 มีนาคม 2549)

3.2.3 สรุปยุคทุนนิยม

จากการศึกษาทรงผมและร้านตัดผมในยุคทุนนิยมนี้ เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในกลุ่มประชาชนมากขึ้น ด้วยนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยม ที่วังวอนให้ประชาชนแต่งกายและไว้ผม

หากจะพิจารณาอย่างเผิน ๆ แล้ว มาตรการต่าง ๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงครามในการสร้างชาตินิยมและรณรงค์ด้านวัฒนธรรมใหม่อาจจะขัดแย้งกันในตัวเอง เพราะหลายอย่างแม้จะอ้างว่าเป็น “สากล” โดยเนื้อแท้ก็คือนำความเป็น “ตะวันตก” มาสู่สังคมไทย และในที่สุดก็ได้ปลงล้าง หรือทำให้วัฒนธรรมเดิมสูญหายไป (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2544:219)

ประเทศไทยรับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบตะวันตกเข้ามา เนื่องจากแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจเปลี่ยนไปจากเดิม เมื่อมีทุนนิยมเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น รัฐเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมเป็นภาคอุตสาหกรรมแทน ดังจะเห็นว่ามีผู้เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ จำนวนมากขึ้นเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ในเมืองหลวง มีธุรกิจ

การบริการเกิดขึ้นมากมาย ร้านเสริมสวยเป็นหนึ่งในธุรกิจบริการที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดแคลนทุนทรัพย์ ทักษะ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย จึงต้องได้รับความช่วยเหลือจากทุนนิยมจากต่างประเทศ แต่อาชีพช่างตัดผมเป็นอาชีพลงวนสำหรับคนไทยในยุคการเปลี่ยนแปลง จึงยังมีได้มีผลกระทบจากทุนนิยมตะวันตกมากนัก เป็นโอกาสในการขยายตัวของธุรกิจทำผมได้เป็นอย่างดี

3.3 ยุคทุนนิยมเสรี

พ.ศ.2501 – พ.ศ. 2540 เป็นยุคของความทันสมัย (Modernization) เมื่อผู้นำประเทศ คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นิยมในประเทศตะวันตก มีการตอบรับอิทธิพลชาวตะวันตก ร้านตัดผมกลายเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองชาวตะวันตก จนกระทั่งประเทศไทยเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ จำเป็นต้องกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ

3.3.1 ทรงผมยุคทุนนิยมเสรี

เมื่อนโยบายชาตินิยมในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น จึงมีการเปลี่ยนทางการเมืองเข้าสู่ยุคแห่งการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้อาชีพช่างตัดผมเป็นอาชีพที่ต้องพัฒนาให้เข้าสู่ยุคสมัยที่จะสามารถประกอบธุรกิจได้อย่างตะวันตก

ตั้งแต่พ.ศ. 2493 การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมของรัฐบาลไทยไม่เป็นที่น่าพอใจเป็นอย่างมากในหมู่นักธุรกิจ (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีน) และข้าราชการ ทหาร พลเรือนระดับสูง รัฐบาลภายใต้ การนำของ จอมพล ป. เริ่มสั่นคลอน เกิดมีการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันเองในหมู่ทหารของรัฐบาล ในที่สุดจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้มิชัยจากการขัดแย้งทางการเมือง ทั้งนี้โดยการปฏิวัติขจัดอำนาจของกลุ่มจอมพล ป. และพลเอกเผ่าได้อย่างสิ้นเชิง ในปี พ.ศ. 2500 และได้เป็นนายกรัฐมนตรีมีอำนาจเบ็ดเสร็จในปี 2501 เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์มีนโยบายต่างประเทศเอนเอียงไปทางตะวันตก รัฐบาลไทยสมัยนั้นจึงสนับสนุนนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรี (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, คณะรัฐศาสตร์, 2533: 23)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 – 2506 (หน้า 64) กล่าวถึง แนวทางดำเนินงานเกี่ยวกับพัฒนาการด้านพาณิชย์ ว่า สภาพการค้าของประเทศมีลักษณะเป็นการค้าเสรี ทั้งในด้านส่งสินค้าออกนอกประเทศและในด้านส่งสินค้าจากต่างประเทศ พ่อค้ามีเสรีภาพที่จะประกอบการค้าใด ๆ ได้ตามความพอใจ การให้เสรีภาพในทางการค้านั้น จะเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง ในช่วงเวลานี้ เป็นการเปิดประตูสู่ทุนนิยมอย่างเร่งรัด มีการติดต่อระหว่างประเทศมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นรวดเร็วเช่นกัน การรับอิทธิพลความทันสมัยของชาติตะวันตก จึงทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงของการแต่งกายและทรงผมเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากวิวัฒนาการของการแต่งกายและทรงผม ในช่วง พ.ศ. 2501

แฟชั่นยุคนี้ได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก เนื่องจากอิทธิพลของหนังสือ ภาพยนตร์ การแสดง แฟชั่นโชว์ต่าง ๆ เป็นต้น ทำให้วงการแฟชั่นไทยทันสมัยรวดเร็วหน้ามาก ผู้นำแฟชั่นต่าง ๆ มักเป็นพวก ดาราภาพยนตร์ ดาราทีวี พวงนางแบบ และนายแบบ ซึ่งผิดกับสมัยก่อนที่แฟชั่นมักแพร่หลายมาจากบุคคลในราชสำนัก หรือกลุ่มคนชั้นสูง ศูนย์รวมแฟชั่นคือ กรุงเทพฯ และแพร่ไปสู่ต่างเมือง โดยเฉพาะเมืองใหญ่ ๆ (กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 119) ภาพดาราดาราภาพยนตร์ ดาราทีวีมีอิทธิพลต่อแฟชั่น ดาราเหล่านี้เป็นผู้นำแฟชั่นทรงผมที่สามารถพบได้บนหนังสือ โทรทัศน์ หากใครต้องการทรงผมทรงไหน ตามดาราคอนใด ก็จะเรียกทรงผมตามดาราคอนนั้น ๆ เช่น ทรงเพชรรา เชาวราชฎ์ ทรงภวานาขณะจิต เป็นต้น (ดูภาพที่ 19 - 21 ประกอบ)

ในยุคนี้มีสงครามเวียดนาม การมีกองทัพมีทหารอเมริกันเข้ามา ทำให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการบันเทิงให้กับทหารอเมริกัน และนำไปสู่การบันเทิงแบบอเมริกัน ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ ดนตรี เมืองไทยถูกสนับสนุนให้เป็นที่พักผ่อนของฝรั่ง (Rest and Re-creation) กระตุ้นให้คนไทยสนองตอบความต้องการของทหารอเมริกัน เช่นมีการเปิดสถานบันเทิง มีการเล่นดนตรีตามแบบตะวันตกและยังมีการเลียนแบบฝรั่งจากทหารจีไอ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของการศึกษาต่างประเทศ โดยมีการส่งคนไทยไปเรียนอเมริกาด้วย ดังนั้นกระแสทุนนิยมจากอเมริกาต้องการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยม แนะนำให้เราวางแผนพัฒนาโดยมีการส่งเสริมการลงทุน มีการเปิดประเทศมากขึ้น อิทธิพลจากตะวันตก เข้ามาเต็มที่ เข้ามาทุกทาง ด้วยเหตุนี้ กัลบกหรือช่างตัดผมเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงของกระแสทุนนิยมต่างชาติ กัลบกจึงต้องมีความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนาฝีมือและตอบสนองความต้องการของต่างชาติ อีกทั้งแฟชั่นที่ได้รับอิทธิพลมาด้วย เช่น กัลบกในยุคนี้ก็有一部分ที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้า คือ ต้องตัดผมตามแบบนิยมของอเมริกา อย่างได้ยีนในปัจจุบัน คือ ผมทรง "อเมริกัน" หรือการตัดผมทรงสูงนั่นเอง

เหตุการณ์สงครามเวียดนามนี้เอง มีคนอีกกลุ่มที่สร้างอิทธิพลในการแต่งตัวและทรงผม นั่นคือ ฮิปปี (hippy) ยุคหนึ่งเคยใช้ภาษาไทยว่า "บุปผาชน" แต่นิยมเรียกทับศัพท์ว่า "ฮิปปี" (ดูภาพที่ 22 และ 23 ประกอบ) ฮิปปีเริ่มเป็นที่รู้จักและก่อกำเนิดที่อเมริกา ราวปลาย ปี พ.ศ. 2503 ในช่วงสงครามเวียดนาม ฮิปปีเป็นชนกลุ่มที่เรียกร้อง ต่อต้านสงคราม ชูคำขวัญ สันติภาพ (PEACE) และออกแบบเครื่องหมายสันติภาพขึ้นมาด้วย ลักษณะของชนกลุ่มนี้ ในเบื้องต้นปฏิเสธรูปแบบปรกติของสังคมสมัยนั้น ซึ่งเป็นวิวัฒนาการของทุนนิยม จึงแสดงออกโดยต้องการปฏิบัติตนแบบอิสระ เสรี มักจะปล่อยผมเผ้ายาว ไว้หนวดไว้เครา มีการแต่งตัวตามสบาย ไม่พิถีพิถัน ทั้งไม่กังวลว่า สังคมจะมองอย่างไร

ประเทศไทยเกิดทรงผมฮิปปีขึ้น เมื่อราว พ.ศ. 2513 เป็นผมยาวรุงรังแบบพวกฮิปปีในอเมริกา (อเนก นาวิกมูล, 2546: 42) ส่วนหนึ่งที่รับอิทธิพลก็เพื่อต่อต้านการเมืองในประเทศไทย

ตามแบบอย่างฮิปปีในอเมริกา แต่ในบางส่วนตอบรับอิทธิพลฮิปปี เอาแต่บางส่วนเข้ามา คือ รับรู้เรื่องทรงผม ผมฮิปปีก็เข้ามาแพร่หลายในเมืองไทยด้วย เริ่มต้นน่าจะมาจากพวกนักร้องหรือนักเที่ยวกลางคืนตามไนท์คลับ แล้วก็ค่อยกระจายออกมายังวัยรุ่นทั่วไป (พวงผกา คุโรวาท, 2540: 125)

สำหรับทรงผมต่าง ๆ ในยุคนี้ การตัดผมมีอิทธิพลทำให้เกิดทรงผมต่าง ๆ เช่น ผมทรงบ็อบซิงเกิ้ล ผมตัดเป็นลอนหรือหยิกฟูทั้งหัว หรือ ทรงแอฟโร (Afro) (ดูภาพที่ 24 ประกอบ) ทรงรากไทร ทรงทวิกก็ ผมเกล้าแบบต่าง ๆ (ดูภาพที่ 25 ประกอบ) (กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 120)

ถึงแม้ว่าทรงผมจะมีหลายรูปแบบ แต่ผู้ไว้มักจะได้ตามความนิยมใจของตนเอง สิ่งที่นำสนใจในยุคนี้ได้แก่ วิกผม (Wig) (ดูภาพที่ 26 และ 27 ประกอบ) ซึ่งแพร่หลายมาจากโลกตะวันตก มีทั้งของนุรุชสตรี วิกช่วยประหยัดเวลาในการทำผมและสะดวกมาก แต่ก็มีราคาค่อนข้างแพง (กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 120)

นับตั้งแต่ยุคของ "เดอะ บีเทิลส์" เป็นต้นมา (ดูภาพที่ 28 และ 29 ประกอบ) อิทธิพลเพลงของ 4 นักร้องเต๋าทอง ผู้มีอิทธิพลเพลงบ็อบดังไปทั่วโลก ทุกคนในวงเดอะ บีเทิลส์ ต่างก็ไว้ผมบ็อบหน้าม้า ทำให้หนุ่ม ๆ ทั้งหลายในประเทศไทยเริ่มหาโอกาสไว้ผมยาวกันทั้งนั้น โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาปัญญาชนผู้เริ่มต้น มีใบที่พ่อแม่ผู้ปกครองหรือครูบาอาจารย์จะท้วงติง แต่ทุกคนก็ทำนึ่งเฉยเสีย ไม่ได้ตอบแต่ก็ไม่ปฏิบัติตาม จนมีเรื่องราวราวฉาวเกิดขึ้นระหว่างพ่อกับลูกชายก็หลายบ้าน เพราะพ่อแม่ไม่ค่อยคนที่จะยอมรับในเรื่องการไว้ผมยาว การไว้ผมยาวกลายเป็นข้อต่อรองระหว่างลูกชายกับพ่อแม่ ลูกศิษย์กับอาจารย์มาแล้วในยุคหนึ่ง ก่อนที่กระแสผมยาวจะจางลงจากนักร้องเสียงแหบเจ้าเสน่ห์ "รีด สจวร์ต" เจ้าของเพลง "แม็คกี้ เมย์" ผู้มีอิทธิพลขนาดหนุ่ม ๆ วัยรุ่นยอมเดินเข้าร้านตัดผม ยอมให้กรรไกรได้เล็มผมของทุกคนเป็นทรงเดียวกับนักร้องคนนี้ และนั่นก็คือที่มาของการชอยผมของผู้ชายในทศวรรษที่ 70 นั้นเอง (อรชุน นาคคะสุคนธ์, 2548: <http://www.manage.co.th/metrolife>)

ปลายของคริสต์ทศวรรษที่ 70 การทำผมด้วยการใช้เครื่องอบผมแบบเก่า ประกอบกับการเชีทและยี้ให้เส้นผมดูหนา การใช้สเปรย์เพื่อให้เส้นผมเกาะกันและอยู่ตัว กลับกลายเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายสำหรับช่างตัดผมชาวอังกฤษคนหนึ่ง นั่นก็คือ วิดัล แซลซุน เขาเป็นช่างตัดผมที่ต้องการปฏิวัติรูปแบบการทำผมที่ซ้ำซาก และเป็นการทำลายสุขภาพผมด้วยสารเคมีต่าง ๆ โดยเฉพาะสเปรย์ผมที่มีสารเคมีที่ส่งผลในการทำลายรากผม หลายคนก็แพ้สารเคมีเหล่านั้นกลายเป็นผู้ที่มีเส้นผมเล็กและบางจนผมร่วงและกลายเป็นคนศีรษะล้าน เขาเปลี่ยนรูปแบบในการตัดชอยผมด้วยการใช้กรรไกร ตัดผมด้วยการใช้กายวิภาคของกะโหลกศีรษะ และใช้เทคนิคของการตัดแบบใหม่ ทำให้เส้นผมมีอิสระและดูมีชีวิตชีวาขึ้น เขาเปลี่ยนจากวิธีการเชีทแบบโบราณมาเป็นวิธีการเป่า

แห่งด้วยแปร่งที่นวดหนังศีรษะ และบริหารเส้นผมไปด้วยในชั่วขณะที่หวีทำให้เกิดการตื่นตัวในวงการช่างตัดผมอย่างสูง นี่คือนวัตกรรมใหม่ ที่นำไปสู่การเติบโตขยายตัวของระบบการผลิตตามแนวคิดของ Schumpeter (1942) การทำสีผมไม่ได้รับความนิยมนักในยุคแรกน้อยคนจะกล้าทำผมเป็นสีสั้น โดยเฉพาะสีที่ดูฉูดฉาดเช่น ส้ม แดง หรือฟ้า แต่เมื่อเด็กวัยรุ่นชาวไทยนิยมทำ โดยเลียนแบบจากอังกฤษและญี่ปุ่น จนในที่สุดก็กลายเป็นกระแสแห่งแฟชั่น ความสำเร็จในการทำสีผมก็เริ่มขึ้นอย่างรุนแรงในกรุงเทพฯ ในช่วงสิบปีหลังนี้เองก่อนที่จะกลายเป็นความนิยมที่แพร่ไปอย่างกว้างขวาง จนแม้กระทั่งเด็กตามต่างจังหวัดก็นิยมเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ย่อมมาจากช่างตัดผมคลื่นลูกใหม่ ที่นำเอาแฟชั่นมาจากยุโรป (อรชุน นาคะสุคนธ์, 2548 : <http://www.manage.co.th/metrolife>) ปัจจุบันทรงผมของสตรีเปลี่ยนแปลง และพลิกแพลงไปมากมาย และได้มีทรงผมแบบใหม่เกิดขึ้นเรื่อย ๆ ตามแฟชั่นสมัยนิยม (พวงผกา คุโรวาท, 2540: 113)

3.3.2 ร้านตัดผมยุคทุนนิยมเสรี

ประเทศไทยตอบรับทุนนิยมต่างชาติในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้วจึงเป็นช่วงของความทันสมัย การลงทุนต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปจากเดิม มีแฟชั่นจากต่างชาติเข้ามา ทำให้อาชีพกัลกไทยต้องตื่นตัวและพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อเป็นมืออาชีพ

หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ได้เข้าควบคุมบริหารรัฐบาลใน พ.ศ. 2500 – 2501 และได้ดำเนินยุทธศาสตร์พัฒนาการเศรษฐกิจ โดยสนับสนุนให้เศรษฐกิจเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว กรุงเทพฯ ก็ยังคงเป็นศูนย์กลางของพัฒนาการเมือง ประชากรกรุงเทพฯ เพิ่มจาก 2.6 ล้านคน ใน พ.ศ. 2503 เป็น 4.8 ล้านคนใน พ.ศ. 2513 เมื่อ พ.ศ. 2518 ประชากรกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นอีกเป็น 5.9 ล้านคน ประชากรกรุงเทพฯ ที่เพิ่มขึ้นนี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ถูกดึงเข้ามาทำงานในกิจการสาธารณูปโภค การค้าและอุตสาหกรรมบริการซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการก่อสร้างโรงแรมหลายแห่งในเขตกรุงเทพฯ มีท่าอากาศยานที่ดีขึ้น มีถนนใหม่ ๆ มีโรงพยาบาลใหม่ ๆ และมีธนาคารขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีสำนักงานธุรกิจเกิดขึ้นอย่างมากมาย มหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นหลายแห่ง ห้างสรรพสินค้าก็เพิ่มขึ้น ระหว่าง พ.ศ. 2509 – 2516 จำนวนของธุรกิจบริการในเขตกรุงเทพฯ และเมืองรอบ ๆ เพิ่มขึ้นจาก 4,000 แห่งเป็น 27,000 แห่ง และการจ้างงานในภาคบริการเพิ่มขึ้นจาก 120,000 คน ในพ.ศ. 2511 เป็น 293,000 คนในพ.ศ. 2516 นอกจากนี้ยังมีการเกิดขึ้นของสาขาธุรกิจนอกระบบเป็นจำนวนมากในเขตกรุงเทพฯ เช่น การค้าหยาบเร็ว การขับแท็กซี่ การขายอาหารข้างถนน คนงานก่อสร้างและอุตสาหกรรม และการบริการมากมายหลายชนิด (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2539: 321 – 322)

พ.ศ. 2503 ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีคุณชำนาญ ยุวบูรณ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นนายกเทศมนตรีในสมัยนั้น ถูกทาบทามจากช่างตัดผมกลุ่มหนึ่ง ให้ช่วยดูแลช่างตัดผมไทยด้วย ซึ่ง

ขณะนั้นคุณชำนาญก็ตกลงรับดูแลช่างตัดผมให้กับช่างตัดผมเป็นยุคต่อมา และได้จดทะเบียนสมาคมการแต่งผมแห่งประเทศไทยขึ้น และดำรงตำแหน่งนายกสมาคมการแต่งผมแห่งประเทศไทยด้วย ในช่วงนั้นช่างตัดผมมีการเรียกร้องให้มีวันหยุดวันอาทิตย์เพื่อเป็นวันครอบครัว แต่จากการเรียกร้องวันหยุดช่างตัดผมไทยได้ตกลงกันว่า วันหยุดของร้านตัดผมคือวันพุธเนื่องจากว่า วันพุธมีคนมาตัดผมน้อยตามความเชื่อของไทย เมื่อมีคนมาตัดผมน้อยช่างตัดผมจึงเห็นตรงกันว่าร้านตัดผมควรจะหยุดในวันที่มีลูกค้าน้อย ในเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า คนไทยยังประกอบธุรกิจอยู่บนความเชื่อแต่เดิมอยู่ (สุรัชย์ ชัยปกรณ์, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2549)

พ.ศ. 2504 สมาคมการแต่งผมแห่งประเทศไทย ครบรอบ 1 ปี อาชีพช่างผมไทยพออยู่ได้แล้วจึงเปิดโอกาสให้กับเจ้าของร้าน และ ช่างตัดผมทั่วประเทศได้มีโอกาสเป็นนายกสมาคมการแต่งผมแห่งประเทศไทย นายกสมาคมคนต่อมาจึงเป็นช่างตัดผมชื่อว่า นายสมพงษ์ พูลสวัสดิ์และในปี พ.ศ. 2509 นายสมพงษ์ พูลสวัสดิ์ เป็นผู้จัดการแข่งขันแต่งผมในประเทศไทยเป็นครั้งแรกภายในงานมีการแข่งขันตัดผมรองทรงและการตัดผมฟรีสไตล์ ถึงแม้ว่าการจัดงานในครั้งนั้นจะไม่ใหญ่โตมากนัก แต่ช่างตัดผมไทยได้มีโอกาสเข้าร่วมแข่งขันที่ประเทศญี่ปุ่น เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับช่างตัดผมไทยได้เห็นฝีมือของช่างตัดผมต่างชาติ และทำให้ช่างผมไทยได้มีโอกาสเปิดตัวให้กับต่างชาติได้เห็นฝีมือและรู้จักช่างทำผมไทย ในปีนี้ผู้ที่เข้าร่วมแข่งขันและทำให้มีชื่อเสียงในยุคนั้นได้แก่ มนูญศักดิ์ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้รางวัลอะไรแต่ก็มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในช่วงนั้น เมื่อช่างตัดผมมีการแข่งขันประชันฝีมือกัน ทำให้ช่างตัดผมเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น (สุรัชย์ ชัยปกรณ์, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2549)

แม้ว่ารัฐบาลจะให้โอกาสและสนับสนุนอาชีพช่างตัดผมเป็นอย่างดี แต่ช่างเสริมสวยจะไม่มีความคิดทางด้านธุรกิจมากนัก ยังไม่มีความคิดที่จะทำอะไรให้ธุรกิจเติบโตได้ ทำอย่างไรจะมีลูกค้าเข้ามาเยอะ ๆ ส่วนใหญ่ทำเพื่อให้อยู่ได้ คิดเพียงว่าให้มีค่าน้ำ ค่าไฟ ให้มีเงินเก็บเท่านั้น ส่วนมากร้านเสริมสวยที่ดัง ๆ จะเป็นสถาบันหรือโรงเรียนสอนและมีร้านด้วย เช่น เกศรีเป็นสถาบันที่มีร้านเสริมสวย เกศสยามเป็นโรงเรียนและมีร้านอยู่ด้านล่าง เป็นต้น นอกจากร้านขนาดใหญ่แล้วร้านที่เปิดสอนมากจะเป็นร้านทำผมขนาดเล็กที่มีเจ้าของร้านเป็นช่าง และมีลูกจ้างเพียง 1 หรือ 2 คน หากเจ้าของร้านไม่สบายร้านก็ต้องหยุดไปเพราะลูกจ้างเป็นเพียงลูกมือเท่านั้น ถึงแม้ว่าหลังจาก ปี พ.ศ. 2513 ก็จะมีร้านตามสมัยนิยม (Trendy) เกิดขึ้นมาก เป็นร้านขนาดกลางที่มีผู้ช่วย 5 – 6 คน ในขณะที่ร้านตัดผมขนาดเล็กในซอยมีร้านเปิดเรียงติดกันมาก ทั้งขนาดเล็กและกลาง ในรูปแบบเจ้าของร้านเป็นผู้ทำอยู่คนเดียว (One man Show) หรืออาจจะมีผู้ช่วยคอยอยู่บ้าง (พรธนิภา ปวณะฤทธิ, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2549)

ในการโฆษณาร้านเสริมสวยต่าง ๆ จะมีลูกค้าให้ความสนใจเป็นอย่างมาก หากเจ้าของร้านได้มีโอกาสไปเรียนหรือไปศึกษาดูงานมาจากต่างประเทศ ซึ่งในขณะนั้นผู้ที่ไปศึกษาจริงอาจจะ

มีไม่มาก หรือหากมีโอกาสได้ไปต่างประเทศอาจจะไม่ได้ไปเรียนจริง ช่วงตัดผมบางคนอาจไปเพียงเดินผ่านร้านทำผมที่ต่างประเทศ เพราะการที่ช่างตัดผมในสมัยนั้นจะไปศึกษาต่อในต่างประเทศเป็นเรื่องไม่ง่ายนัก เนื่องจากการศึกษาน้อยจึงทำให้ไม่รู้ภาษาอังกฤษ การติดต่อกับสถาบันการเรียนหรือการติดต่อเพื่อจะไปเรียนที่ต่างประเทศก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร อีกอย่างก็คือเงินทุนที่จะไปศึกษาต่อต่างประเทศต้องใช้เงินจำนวนมาก ซึ่งช่างตัดผมในยุคนั้นเปิดร้านเพียงเพื่อพอเลี้ยงชีพได้คงไม่สามารถไปเรียนในต่างประเทศได้ (พรรณิภา ปวณะฤทธิ, **สัมภาษณ์**, 6 มีนาคม 2549) ช่วงตัดผมในช่วงเวลานี้ จะประกอบอาชีพตัดผมกันไป แต่ไม่ได้มีการแข่งขันทางธุรกิจอะไรมาก หากมีคนที่ย้ายไปเรียนจากเมืองนอก ไปรู้แพชั่นใหม่ ๆ เข้ามาก็จะเก็บเอาไว้คนเดียว หรือสอนในโรงเรียนของเขาเท่านั้น (สุรัชชัย ชัยปกรณ, **สัมภาษณ์**, 10 มีนาคม 2549)

เรื่องของราคาในการตัดผมของร้านบาร์เบอร์หรือร้านตัดผมชาย จะอยู่ที่ราคา 5 – 6 บาท แต่จำนวนครั้งให้การตัดอาจจะมีน้อยโดยเฉพาะผู้ชายเนื่องจากในสมัยนั้นนิยมตัดผมให้สั้นอยู่เสมอ หากเฉลี่ยเป็นรายรับแล้วก็จัดว่าอยู่ที่รายได้ดีเพราะถึงแม้จะตัดในราคาถูก แต่ก็จำเป็นต้องตัดผมเป็นประจำ (ไชยเดช พรหมปาน, **สัมภาษณ์**, 10 มีนาคม 2549)

ทรงผมของผู้หญิงในช่วงแรกเป็นทรงเซ็ท คือ เมื่อเข้าร้านต้องม้วน Roller (ที่ม้วนผม) แล้วต้องอบผมประมาณ 1 ชั่วโมง เมื่อออกมาก็ย้อมและเซ็ทให้เป็นทรง ช่างตัดผมหญิงจะทำทรงเซ็ทเป็นส่วนมาก ซึ่งในช่วงนั้นลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นลูกค้าที่อยู่ในวัยทำงานและผู้หญิงที่ทำงานในดิสโก้ ประมาณปี พ.ศ. 2508 ในยุคนี้จะมีการริเริ่มของการทำผมให้แห้งโดยใช้เครื่องเป่าผม (blow – dry) และแปรงผม โดยไม่ต้องเข้าอบ การเซ็ทผมก็ยังคงมีอยู่แต่ไม่ใช่สำหรับทุกวัยเหมือนก่อน วิวัฒนาการทางด้าน blow - dry จะได้รับการแต่งผมที่เป็นธรรมชาติ เริ่มใช้กรรไกรตัดผมแทนมีดโกน ทรงผมจะเน้นมาในวัยรุ่นยุคอะซัน เรียกว่า Geometric (ทรงเรขาคณิต) และ ทรง asymmetric คือ ทรงผมที่ตัดสั้นข้างยาวข้าง คือแพชั่นผมเริ่มมีศิลปะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย สีสันทก็เริ่มเข้ามาเยอะ การทำสีผมมีสีสันทต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากที่เคยใช้สีดำเพียงสีเดียว การตัดผมก็เริ่มมีมากขึ้น แต่ไม่ใช่การตัดเพื่อให้หยิกเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการตัดเพื่อให้ผมดูมีน้ำหนัก (Volume) เป็นธรรมชาติ เริ่มมีการเป่าผมให้แห้งด้วยการใช้มือ (Finger Dry) คือไม่ต้องอบเพียงแต่ใช้เครื่องเป่าผมและใช้มือขยำ ๆ ให้ดูธรรมชาติ ในปี พ.ศ. 2508 เป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงของการทำผมทำให้แพชั่นทรงผมเปลี่ยนไป ๆ จนเป็นที่สนใจมากขึ้น (พรรณิภา ปวณะฤทธิ, **สัมภาษณ์**, 6 มีนาคม 2549)

ส่วนทรงผมที่เป็นแพชั่นสำหรับผู้ชายในช่วงปี 2513 ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกคือ ทรงผมยาวแบบฮิปปี ซึ่งแพชั่นผมชายจะเข้ามาเป็นเพียงบางกลุ่มบางส่วนเท่านั้น (สุรัชชัย ชัยปกรณ, **สัมภาษณ์**, 10 มีนาคม 2549) และมีอิทธิพลของ พังก์ (Punk) เป็นทรงผมที่แรง คือ จะทำผมให้ตั้ง ๆ สีสันทเริ่มมีเข้ามามากขึ้น สีพวก Fancy Color คือ สีน้ำเงิน สีฟ้า สีเขียวเกิดขึ้นในยุคนี้นับว่า

ต่าง ๆ เริ่มจะมีการผลิตสีส้นในการทำสีผมเพิ่มมากขึ้น ผลกระทบเกี่ยวกับสีผมเริ่มเกิดขึ้นในช่วงนี้เช่นกัน หากมองย้อนไปตั้งแต่อดีต ความรู้ทางด้านการทำผมในสมัยก่อนยังมีน้อยมาก ช่างตัดผมจะทำตามกันไปในรูปแบบเดิม ๆ ที่มีการถ่ายทอดกันมา หรือในช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตกก็อาจจะได้รับความรู้มาเพียงบางส่วน ช่างตัดผมไม่รู้การใช้สารเคมีในการทำสีผมการตัดผมที่ถูกต้อง ไม่รู้จักการดูแลรักษาผมที่ดี โดยช่างตัดผมเป็นอาชีพที่ได้ถูกมองว่าเป็นอาชีพให้บริการและช่างตัดผมเป็นผู้มีการศึกษาน้อย หรืออาชีพช่างตัดผมเหมาะสำหรับกลุ่มคนที่ไม่ตั้งใจเรียน ก็จะถูกส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เรียนในสายอาชีพนี้เพื่อจะได้มีความรู้ในการประกอบอาชีพเพราะใช้ระยะเวลาในการศึกษาหาความรู้ระยะสั้น และสามารถประกอบอาชีพหลังจากศึกษาจบหลักสูตรได้เลย (พรรณนิภา ปวณะฤทธิ, **สัมภาษณ์**, 6 มีนาคม 2549)

แฟชั่นทรงผมในช่วงนี้มีการพัฒนาอยู่เรื่อย ๆ ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติมากขึ้นเนื่องจากเทคโนโลยี ผู้นำแฟชั่นจะเปลี่ยนไปเป็นพวกดาราดาราภาพยนตร์ นักร้อง มากกว่าคนระดับสูงอย่างสมัยก่อน การจะเข้าร้านตัดผมให้เป็นทรงที่ทันสมัย จะเดินเข้าร้านแล้วทรงผมของดาราคณดั่งตามเวลานั้น ๆ เช่น "ตัดผมทรงลือชัย นฤนาท" ซึ่งผู้ตัดในสมัยนั้นคือ นาย สมพงษ์ พูลสวัสดิ์ เจ้าของร้านพงศ์เทพ ที่ ถนนตะนาว แฟชั่นทรงผมมีความหลากหลายและเป็นที่ยอมรับมากขึ้นกว่าก่อนแทนที่ผู้ชายจะตัดสั้นอย่างเดียวก็เริ่มมีทรงผมสำหรับชายมากขึ้น หรือผู้หญิงจะทำผมตัดมัดม้วนโรลแบบทรงเดิม ๆ ก็มีแฟชั่นซอยผมแบบต่าง ๆ และในยุคนี้มีการกล่าวถึงช่างตัดผมกันมากขึ้น (สุรัชชัยปกรณ, **สัมภาษณ์**, 10 มีนาคม 2549)

ในยุคนี้ช่างตัดผมมีความรู้ให้กับลูกค้ามากขึ้นกว่าเดิมในเรื่องการดูแลผม ช่างตัดผมจะเริ่มดูแลลูกค้าโดยช่างตัดผมจะสอนให้ลูกค้ารู้วิธีการดูแลผมให้ลูกค้า หรือบอกให้ลูกค้าจัดแต่งทรงตัวเอง จะกล่าวได้อีกอย่างคือช่างตัดผมมีการคิดสร้างสรรค์ในเรื่องการตัดผมมากขึ้น เริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับสีผม มีการเลือกสีผมให้เข้ากับหน้าของลูกค้า ทรงผมแบบไหนที่เข้ามากับลูกค้า ไม่ใช่เข้ามาในร้านตัดผมแล้วมีผมยาวก็ต้องทำทรงสวยอย่างเดียว หรือไม่ก็บ๊อบปลายเข้า แล้วไม่ใช่แค่นี้ผมสั้นหรือผมยาวที่ฮิต ความจริงมีตั้งแต่ผมสั้น ผมปานกลาง และผมยาว มันอยู่ที่ว่าเราจะใส่ทรงอะไรเข้าไป Trend ต่าง ๆ ก็มีหลากหลายรสชาติ เช่นทรงผมที่ดูหวาน ดูเป็นผู้หญิง หรือจะเป็นทรงที่มาจาก Hollywood ก็จะถูกเปรี๊ยะ ต้องการแบบทั้งตัดและทำสีผม ตามแบบที่วัยรุ่นต้องการ หรือแบบคลาสสิกที่มีมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกจนกระทั่งปัจจุบันก็มีก็คือทรงผมบ๊อบ ทรงผมม้า ทรงผมตรง มีทุกยุคเป็นอมตะไม่เปลี่ยน แต่ที่นำมาประยุกต์คือเป็นบ๊อบแต่อาจจะเปลี่ยนเป็นลอน หรืออาจจะเป็นบ๊อบแต่มีสีที่ร้อนแรง ให้ดูเป็นยุคนี้ จากนั้นเริ่มมีผมซอย คือมีการซอยผมโดยใช้กรรไกร มากขึ้นจากการตัดผม หรือเซ็ทผม ทรงผมเริ่มเปลี่ยนไปตามแฟชั่นที่ทันสมัย รวมถึงผลิตภัณฑ์ดูแลผมก็เริ่มมีขึ้นมา ทำให้คนสนใจเรื่องของผมมากขึ้น (พรรณนิภา ปวณะฤทธิ, **สัมภาษณ์**, 1 มีนาคม 2549) อาจจะเรียกได้ว่ายุคนี้เป็นยุคที่มีการแนะนำรูปแบบทรงผมใหม่ ๆ

หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ตามแนวคิดของ Schumpeter ซึ่งมีการให้ธุรกิจด้านนี้เติบโต จึงมีวิวัฒนาการมากขึ้น (Schumpeter, 1911)

จากประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 กล่าวว่า "โดยที่คณะปฏิวัติพิจารณาเห็นว่า ในปัจจุบันนี้ได้มีคนต่างด้าวประกอบธุรกิจอยู่ในราชอาณาจักรเป็นจำนวนมากและทวีขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับประชาชนชาวไทยมีความสามารถทั้งในด้านวิทยาการและกำลังเงินที่จะประกอบธุรกิจสาขาต่าง ๆ ได้มากขึ้น สมควรกำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวเพื่อรักษาดุลอำนาจทางการค้าและเศรษฐกิจของประเทศ และเพื่อให้การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นส่วนรวม"

ในประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 ห้ามมิให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจที่กำหนดไว้ตามบัญชี ก. หมวด 3 (7) ตัดผม แต่งผมและเสริมสวย เมื่อประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 มีผลบังคับใช้ทำให้คนไทยสามารถประกอบอาชีพช่างตัดผมได้อย่างอิสระ เป็นโอกาสดีของช่างตัดผมไทยที่จะได้แสดงฝีมือในการตัดผมมากขึ้นเพราะไม่ถูกทุนนิยมต่างชาติเข้ามาเกี่ยวข้องกับอาชีพนี้

สำหรับในยุคนี้ร้านตัดผมมิได้เปิดตามชอกชอย บ้านเรือนเท่านั้น แต่เปิดตามโรงแรมด้วย โดยรายได้ของร้านตัดผมขึ้นอยู่กับสถานที่ด้วย หากร้านตัดผมขนาดเล็กก็จะมีราคาไม่แพง แต่ถ้าร้านตัดผมอยู่ในโรงแรมก็จะมีราคาสูงและไม่ได้คิดเป็นราคาไทย แต่ค่าเช่า ค่าเช่า ก็มีราคาสูงตามด้วย ราคาของการตัดผมก็สูงขึ้นตามด้วย เมื่อมีห้างสรรพสินค้าเกิดขึ้น ร้านทำผมจึงไปเปิดอยู่บนห้างสรรพสินค้าก็จะได้ราคาดีขึ้นด้วย เนื่องจากประเทศไทยมีอากาศร้อนคนส่วนใหญ่จะเข้าไปเดินห้างสรรพสินค้ามากขึ้น ลูกค้ำที่จะตัดผมก็สามารถทำได้สะดวกขึ้นในห้างสรรพสินค้า สามารถซื้อของ ทำผม ทานอาหาร คือทำทุกอย่างครบวงจรอยู่ในห้างสรรพสินค้า ร้านตัดผมบนห้างสรรพสินค้าเกิดขึ้นในช่วงนี้มากมาย (ไชยเดช พรหมปาน, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2549)

สำหรับระบบในการดูแลร้านตัดผมในยุคนี้มี 2 ระบบ คือ

1. ระบบนายทุน คือ มีนายจ้าง ที่เรียนรู้เกี่ยวกับการทำผมมาบ้าง คอยดูแลการตลาด ค่าเช่า ค่าจ้าง และจ้างช่างตัดผม คือบริหารงานโดยนายทุน ระบบนี้อาจจะได้การตลาดที่ดีขึ้น แต่ไม่มีความเข้าใจ เข้าถึงลูกค้าเท่าใดนัก

2. ระบบเจ้าของร้าน คือ เจ้าร้านเป็นผู้ดูแลเองทั้งหมด คือเป็นทั้งนายทุน ช่างตัดผม ผู้ดูแลร้าน ซึ่งระบบเจ้าของร้านนี้จะมีความเข้าใจลูกค้าได้ดีกว่าระบบแรก แต่การบริหารงานอาจจะยังมีน้อยในสมัยนั้น (ไชยเดช พรหมปาน, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2549) นี่คือการปรับปรุงการบริหารจัดการสถานประกอบการใหม่เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิต (Productivity) ตามแนวคิดของ Schumpeter (1927)

3.3.3 สรุปยุคทุนนิยมเสรี

ร้านตัดผมในช่วง พ.ศ. 2515 – 2540 นี้ เมื่อมีพัฒนาการของเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกิดขึ้นในวงการแฟชั่นผม รวมทั้งประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 ห้ามมิให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจตามที่กำหนดไว้ตามบัญชี ก. หมวด 3 (7) ตัดผม แต่งผมและเสริมสวย ร้านตัดผมเริ่มขยายธุรกิจขึ้นไปอยู่บนโรงแรม ช่างตัดผมมีการพัฒนาฝีมือและใฝ่หาความรู้มากขึ้นกว่าเดิม

เมื่อเกิดวิกฤติจากการค้าเสรี ในปี 2540 ประเทศไทยได้ตัดสินใจขอกู้เงิน และตกลงรับเงื่อนไขจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund, IMF) ทำให้ประเทศไทยต้องยอมรับข้อตกลง ด้วยการเรียกร้องให้ประเทศไทยออกกฎหมายหลายฉบับมาสนองแนวทางเสรีนิยมใหม่ ทั้งนี้เพื่อแลกกับเงินกู้ซึ่งรัฐบาลไทยจำเป็นต้องนำมาใช้แก้สถานการณ์ของประเทศ ธุรกิจทำผมเองก็รับผลกระทบจากกองทุนนี้ด้วย

3.4 ยุคการค้าเสรี

ในยุคนี้ศึกษา ช่วง พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ.2542 แล้ว กฎหมายไม่ใช้บังคับแก่คนต่างด้าวที่ประกอบธุรกิจ รัฐไม่ได้คุ้มครองอาชีพช่างตัดผมอีกต่อไป รวมทั้งยังมีการหลั่งไหลเข้ามาของทุนจากต่างชาติ เมื่อมีการเปิดตัวการค้าเสรี ทิศทางของธุรกิจทำผมจะเป็นอย่างไร

3.4.1 ทรงผมยุคการค้าเสรี

โลกเปิดกว้างมากขึ้น กลายเป็นโลกไร้พรมแดน มีการติดต่อสื่อสารยังอย่างง่าย ทำให้เห็นการแต่งกายและทรงผมเป็นสากลมากขึ้น ยุโรปยังคงเป็นผู้นำแฟชั่นสากล จะเห็นเทรนด์ผมในปัจจุบัน พร้อมกันทั่วโลก โลกยุคนี้ไม่เพียงแต่เพิ่มการแข่งขัน หากแต่ต้องเพิ่มพูนความรู้อย่างมาก เพราะเป็นยุคที่ต้องศึกษาและค้นคว้าอยู่ตลอดเวลา ทรงผมที่มีนั้นก็เป็นการตอบรับอิทธิพลโลกตะวันออก ที่นำมาประยุกต์ใช้กับประเทศของเรา

ยุคของโลกาภิวัตน์ทำให้แฟชั่นทรงผมทันสมัยมากขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือเป็นยุคที่มีเทคโนโลยีที่นำสมัย เมื่อก่อนแฟชั่นผมจะต้องรอการเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลจากต่างประเทศ ต้องใช้เวลานาน ปัจจุบันมีการสื่อสารรวดเร็วด้วยอินเทอร์เน็ต หากต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับแฟชั่นทรงผมก็สามารถท่องโลกอินเทอร์เน็ตได้ทันที หากถูกใจทรงผมใดก็สามารถจัดพิมพ์และนำมาให้ช่างตัดผมดูและตัดตามความต้องการได้ทันที รวมทั้งช่างตัดผมก็สามารถหาความรู้เพิ่มเติมจากโลกกว้างทางอินเทอร์เน็ตได้ และได้เห็นแฟชั่นทรงผมที่ทันสมัยได้อย่างรวดเร็วจากอินเทอร์เน็ตนี้เอง (พรรณนิภา ปวนะฤทธิ์, **สัมภาษณ์**, 6 มีนาคม 2549)

ตัวอย่างทรงผมที่ได้รับกระแสจากโลกตะวันออก ในปี พ.ศ. 2544 ที่ผ่านมาแฟชั่นผมยาวยืดเหยียดตรงได้รับความนิยมอย่างมาก โดยเฉพาะการทำรีบอ์ลด์ดิง (Hair Straight

Rebounding) เป็นทรงที่ทำให้ผมตรงดูแจ่มใหม่ (ดูภาพที่ 30 ประกอบ) และใน 3 – 4 ปี ต่อมา ประมาณปี พ.ศ. 2548 เทรนด์ผมตัดกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้ง แต่เป็นการตัดที่ไม่เน้นความฟูหยิกของทั้งหัว แต่ตัดปลายผมอ่อน ๆ ให้ผมดูมีชีวิตชีวา ส่วนผมสั้นจะเน้นแบบอ่อนหวาน ซึ่งแบบผมสั้นจะเริ่มยาวลงมาแคคค เน้นลูกเล่นด้วยการซอยบาง ๆ รับกับต้นคอ หรือตัดเป็นลอน ๆ บางจุด มีการทำสีทำไฮไลต์ (ดูภาพที่ 31 ประกอบ) และในปี 2549 เทรนด์ผมบ๊อบได้รับความนิยมอย่างมาก โดยที่เห็นเด่นชัดคือ Victoria Beckham (วิกตอเรีย เบคแฮม) ที่เปลี่ยนลุคเป็นผมบ๊อบ ทำให้สาว ๆ หันมาตัดผมตามทั่วโลก (ดูภาพที่ 32 ประกอบ)

3.4.2 ร้านตัดผมยุคการค้าเสรี

เนื่องจากพัฒนาการของช่างตัดผมไม่หยุดนิ่ง อาชีพช่างผมไทยสามารถพัฒนาฝีมือแรงงานได้ทัดเทียมชาวต่างชาติ โดยช่างตัดผมไทยมีความสามารถทางด้านงานฝีมือ งานบริการ อยู่แล้ว แต่จะต้องเรียนเพิ่มเติมจากเดิมทางด้านการบริหารจัดการธุรกิจการทำผมให้เป็นที่ยอมรับจากต่างชาติได้เป็นอย่างดี เพื่อยกระดับของช่างตัดผมไทยไปสู่สากล

ความรู้เกี่ยวกับการดูแลผมของลูกค้าก็ยิ่งมากขึ้นกว่าเดิม เพียงแต่ยังมีช่างตัดผมบางคนให้ความสำคัญกับการดูแลผมของลูกค้าไม่มากเท่าที่ควร หรือบางคนเรียนเพียงเพื่อให้ทำเป็นและเปิดร้านให้ตนพออยู่ได้ เพราะยังถูกมองว่าช่างตัดผมไม่จำเป็นต้องมีความรู้จะโรมากมาย เพียงแต่มีฝีมือในการทำผมก็เพียงพอ ทั้งที่การดูแลผมของช่างผมจะมีความรู้เกี่ยวกับกายภาพเข้ามาด้วย เช่น สภาพของหนังศีรษะ สภาพของผม รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับสารเคมีในการย้อมผมตัดผม เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีใบรับรองมาตรฐานสำหรับช่างผมไทย (พรรณิกา ปวงระฤทธิ, **สัมภาษณ์**, 6 มีนาคม 2549)

ยุคโลกาภิวัตน์นี้มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทั้งด้านการศึกษาด้านเครื่องมืออุปกรณ์ของช่างตัดผมก็เปลี่ยนไปในแบบที่สะดวกสบายมากยิ่งขึ้น รวมทั้งผลิตภัณฑ์ดูแลเส้นผมก็เป็นส่วนหนึ่งของนวัตกรรม แต่ถึงอย่างไรการศึกษาของช่างตัดผมไทยส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับต่ำกว่ามัธยมปลาย ทำให้ความเข้าใจในเทคโนโลยีต่าง ๆ ยังมีน้อย โรงเรียนที่ให้การศึกษาทางด้านอาชีพตัดผมก็มีเพียงโรงเรียนที่เป็นหลักสูตรระยะสั้นทั้งของภาครัฐและเอกชน แต่เมื่อถามถึงความ เป็นมาตรฐานนั้นก็ยังมิได้จัดว่ามีมาตรฐานสากลแต่อย่างใด และการพัฒนาฝีมือของช่างก็มีเพียงบางกลุ่มเท่านั้น

ตามทฤษฎีของ Schumpeter กล่าวถึง นวัตกรรมทางความคิดที่ไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งอยู่เหนือความสามารถในการคาดเดา เพื่อให้ผู้วางนโยบาย/นักวางแผนทั้งหลาย ซึ่งมักกลัวการที่ต้องหลงไปติดในเงามืดของความไม่รู้และความไม่แน่นอน (Schumpeter, 1942) แม้ว่าการปรากฏซึ่ง นวัตกรรมทางความคิดอันอันล้ำสมัยนั้นไม่สามารถคาดการณ์ได้ แต่การแปรความคิดออกมาเป็นรูปแบบที่ชัดเจนเป็นระเบียบนั้นเป็นไปได้ และนี่คือจุดสำคัญในบทบาทของการวางนโยบายทาง

เทคโนโลยี ก็หมายถึงในช่วงเวลานี้การเปลี่ยนแปลงของแพชชั่นเกิดมากขึ้น นวัตกรรมอีกอย่างที่ช่างตัดผมควรมีเพื่อเป็นการต่อยอดให้กับช่างตัดผม ที่จะพัฒนาฝีมือไปอีกระดับหนึ่ง

ร้านตัดผมในช่วงเวลานี้ ถึงแม้จะได้รับเทคโนโลยีที่ทันสมัยทัดเทียมกับต่างชาติแล้ว แต่เศรษฐกิจในยุคนี้ก็ทำให้ร้านตัดผมได้รับผลกระทบเหมือนกันด้วย เนื่องจากการเกิดปัญหาวิกฤติทุกฝ่ายรวมทั้งรัฐบาล สมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้เร่งหามาตรการแก้ไขวิกฤติเฉพาะหน้า แต่ที่ผ่านมากการดำเนินงานไม่ค่อยได้ผลนัก ในทางตรงข้าม สถานการณ์กลับเลวร้ายลงทุกขณะ ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจช่วง 2540 มีให้เห็นชัดเจนและประชาชนทุกภาคส่วนได้รับความเดือดร้อน เพราะโรงงานอุตสาหกรรมและธุรกิจต่าง ๆ ชะลอตัวหรือปิดกิจการ เกิดภาวะการว่างงาน ครอบคลุมชาติรายได้ และแรงงานย้ายถิ่นกลับสู่ภาคชนบท และข้อมูลที่น่าวิตก คือนักวิชาการและนักเศรษฐศาสตร์เห็นตรงกันว่า การกู้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจไทยให้กลับดีเหมือนในอดีต คงต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่งและอาจจะใช้เวลามากกว่าที่คาดไว้ สิ่งที่สังคมไทยคงหนีไม่พ้นคือผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่จะทวีรุนแรงมากขึ้นในช่วงปี 2541 และปัญหาทางเศรษฐกิจจะกระตุ้นให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมาอีกมาก เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจน ปัญหาการศึกษา และปัญหาอื่น ๆ (อรพินท์ สพโชคชัย, 2541: <http://www.info.tdri.or.th/library/quarterly/white-pp/wb20.htm>).

ความยุ่งยากจากปัญหาเสถียรภาพทางการเงิน และความตกต่ำของค่าเงินบาท กลายเป็นเงื่อนไขนำไปสู่ข้อเสนอทั้งจากนักธุรกิจและนักวิชาการจำนวนมาก เรียกร้องให้รัฐบาลไทยขอรับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) หรือเรียกชื่อย่อกันว่า "ไอเอ็มเอฟ" (IMF) ดังนั้นในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2540 รัฐบาลไทยและไอเอ็มเอฟ ก็แถลงโครงการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจไทย โดยกำหนดเงื่อนไขในชั้นหลักการให้รัฐบาลไทยยอมรับดำเนิน "มาตรการที่สำคัญยิ่ง" ตามกรอบแผนปฏิบัติการฟื้นฟูเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ 6 ประการ ได้แก่ (1) การปฏิรูประบบสถาบันการเงินของไทย (2) การปรับปรุงดุลยภาพทางการคลังของประเทศ (3) การปรับเปลี่ยนอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มจากร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 10 (4) การควบคุมงบประมาณรายจ่ายภาครัฐให้สอดคล้องกับความสามารถจัดเก็บรายได้ (5) การรักษานโยบายอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศแบบลอยตัว (6) การดำเนินนโยบายการเงินแบบเข้มงวดต่อไปอีกช่วงหนึ่ง (วรพล พรหมิกบุตร, 2544: 49 - 55)

ภาวะวิกฤตค่าเงินบาทที่ก่อตัวขึ้นตั้งแต่ปลายปี 2539 และนำไปสู่การลอยค่าเงินเมื่อปี 2540 ทำให้การลงทุนและเศรษฐกิจชะงักงัน ก่อผลกระทบในวงกว้างเป็นการลดกำลังการผลิต การปลดคนงาน การขาดรายได้หมุนเวียนจากการขายสินค้าและบริการ นี้เองเป็นจุดเปลี่ยนของ

อาชีพช่างตัดผมซึ่งได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน เนื่องจากอาชีพตัดผมเป็นอาชีพงานบริการ สภาวะวิกฤติค่าเงินบาท และการชะงักงันทางเศรษฐกิจทำให้รายได้หมุนเวียนของบุคคลขาดไปด้วย

ต่อมาในปี 2542 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว อาชีพตัดผมจึงมิได้เป็นอาชีพสงวนต่อไป เนื่องจากมีการเปิดโอกาสให้บุคคลต่างด้าวหรือนิติบุคคลต่างด้าวสามารถประกอบธุรกิจทุกประเภทที่ระบุไว้ในบัญชีท้ายร่างพระราชบัญญัติ ด้วยการยื่นคำขออนุญาตจากรัฐมนตรีหรืออธิบดี ทั้งนี้เป็นไปตามความกดดันของ IMF ที่ต้องการให้ไทยเปิดเสรีทางการค้าในเกือบทุกด้าน

ประเภทของอาชีพที่อยู่ในอำนาจอนุมัติของรัฐมนตรีหรืออธิบดีที่เกี่ยวข้องในร่างกฎหมาย คือ มาตรา 8 (ภายใต้บังคับมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 10 และมาตรา 12 ดูภาคผนวก ข หน้า 143 - 144)

(1) ห้ามมิให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจที่ไม่อนุญาตให้คนต่างด้าวประกอบกิจการด้วยเหตุผลพิเศษตามที่กำหนดไว้ในบัญชีหนึ่ง

(2) ห้ามมิให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจที่เกี่ยวกับความปลอดภัยหรือความมั่นคงของประเทศ ธุรกิจที่มีผลกระทบต่อ ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และทัศนกรรมพื้นบ้าน หรือธุรกิจที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ตามที่กำหนดไว้ในบัญชีสองเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีโดยการอนุมัติของคณะรัฐมนตรี

(3) ห้ามมิให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจที่คนไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะแข่งขันในการประกอบกิจการกับคนต่างด้าว ตามที่กำหนดไว้ในบัญชีสาม เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ (พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ.2542)

จากมาตราดังกล่าวรัฐไม่ได้คุ้มครองอาชีพช่างตัดผมอีกต่อไป เมื่อรัฐเปิดช่องว่างเพื่ออนุญาตการลงทุนจากต่างประเทศในธุรกิจทุกชนิดดังกล่าวข้างต้น รวมถึงการหลั่งไหลเข้ามาของทุนจากต่างชาติ อีกทั้งในปี 2547 การขอใบอนุญาตให้เป็นผู้รับจ้างแต่งผม ซึ่งเป็นใบอนุญาตเพื่อมิให้ชาวต่างชาติมาทำอาชีพนี้ในประเทศไทยได้ทำการยกเลิกแล้ว น่าเป็นห่วงสำหรับอาชีพช่างตัดผมที่เคยเป็นอาชีพสงวนของคนไทย ในอนาคตอาจจะถูกต่างชาติเข้ามาประกอบอาชีพนี้ได้ง่ายขึ้นตามกระแสทุนนิยม

ร้านตัดผมในปัจจุบันมีระบบแฟรนไชส์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เนื่องจากระบบแฟรนไชส์ เป็นกลยุทธ์ทางธุรกิจในการกระจายสินค้าหรือบริการสู่ผู้บริโภค ที่ประสบความสำเร็จและต้องการขยายการจำหน่ายสินค้าหรือบริการของตน (บริษัทแม่) โดยผ่านหน่วยการค้าปลีก (บริษัทสมาชิก) ซึ่งเป็นผู้ประกอบการอิสระ และทั้งสองฝ่ายได้ทำสัญญาหรือข้อตกลงร่วมกันภายใต้เครื่องหมายการค้าหรือบริการนั้น โดยมีเทคนิคการตลาดและอำนาจของบริษัทแม่ในการควบคุมหน่วยธุรกิจนั้นเพื่อแลกกับการได้รับชำระค่าธรรมเนียม และค่าธรรมเนียมจากบริษัทสมาชิกดังกล่าว ธุรกิจ

ระบบแฟรนไชส์นี้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในธุรกิจทำผมมากขึ้น และในปัจจุบันเริ่มมีร้านตัดผมที่อยู่ในระบบแฟรนไชส์จำนวนมาก

ยกตัวอย่างร้านทำผมแฟรนไชส์ในประเทศไทยในปัจจุบัน อย่างร้านชลาชล และคัท แอนด์ เคิร์ล เป็นร้านตัดผมแบรนด์ไทย ที่ต้องการขยายธุรกิจ โดยการใช้ระบบแฟรนไชส์ ซึ่งได้ประโยชน์ทั้งผู้สนใจลงทุนเป็นเจ้าของกิจการและสร้างเวทีให้ช่างผม โดยทั้งสองร้านได้เปิดเป็นร้านเพื่อให้เป็นสถาบันพัฒนาบุคลากรด้านการทำผมและออกแบบระดับมืออาชีพ การสร้างสถาบันจะช่วยยกระดับวงการช่างผม สามารถสร้างบุคลากรมืออาชีพได้ง่ายขึ้นและพยายามสร้างให้เจ้าของธุรกิจกล้าลงทุนในบุคลากรซึ่งจะเป็นจุดสร้างความสำเร็จของธุรกิจทำผมเป็นอย่างดี (ผู้จัดการรายสัปดาห์. 2548) ร้านตัดผมทั้งสองร้านมีการปรับตัวให้ทันกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการลงทุนข้ามชาติเข้ามา โดยร้านตัดผมต้องมีการพัฒนาตนเองให้เรียนรู้และเท่าทันกับกระแสของโลก สร้างพันธมิตรเครือข่ายร้านตัดผมต่าง ๆ และสามารถใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้เข้ากับธุรกิจทำผมได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ในปัจจุบันยังไม่มีมาตรฐานสำหรับช่างตัดผมของไทย แต่ก็พยายามผลิตช่างผมที่มีคุณภาพในการให้บริการลูกค้า สามารถเข้าใจและตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้เป็นอย่างดี

3.4.3 สรุปยุคการค้าเสรี

ในยุคการค้าเสรีมีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย จึงทำให้มีทรงผมตามกระแสแฟชั่นที่ทันสมัยอย่างทั่วถึง การรับเทรนด์ผมในปัจจุบันเป็นเรื่องง่าย หากแต่ประเทศแถบยุโรปยังคงเป็นผู้นำแฟชั่นโลกอยู่ และในประเทศไทยยังคงเป็นผู้ตอบรับแฟชั่นต่าง ๆ อยู่ ด้วยความสามารถของช่างผมไทย และธุรกิจการทำผมก็สามารถเติบโตในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี แต่ร้านตัดผมที่เปิดตามกระแสการค้าเสรีนี้ อาจจะต้องมีการใช้สินเชื่อ ตามอย่างทฤษฎีของ Schumpeter (1996) โดยมองว่าธนาคารเป็นเหมือน "สมุห์บัญชีของสังคม" ในระบบเศรษฐกิจ และมองการเกิดของสินเชื่อ สำหรับนักลงทุน สินเชื่อเป็นเหมือนตัวทางออกสำหรับอุปสรรคที่เกิดจากการขาดแคลนแหล่งทุนทรัพย์ของนักลงทุน

ธุรกิจทำผม เกิดขึ้นในประเทศ เป็นร้านตัดผมใหญ่เล็กเกิดขึ้นตามตรอกซอกซอยจำนวนมาก แต่ยังไม่มีความมาตรฐานรองรับร้านตัดผมทั่วไป บางร้านเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและปิดตัวร้านทำผมอย่างรวดเร็วเช่นกัน เนื่องมาจากมีความรู้เรื่องการตัดผม แต่ยังไม่มีความรู้เรื่องการบริหารร้าน ทำให้ร้านตัดผมจำนวนมากต้องปรับตัวให้ทันกระแสนิยมด้วย เนื่องจากร้านตัดผมสามารถสร้างงานบริการที่มีคุณภาพและสร้างชื่อการค้าได้เป็นอย่างดี

วิวัฒนาการร้านตัดผมในปัจจุบันยังมีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ร้านตัดผมมีการแข่งขันในด้านธุรกิจมากขึ้น มีการจัดแต่งร้าน การปรับปรุงร้านให้ทันสมัย มีการใช้นวัตกรรมใหม่เข้ามาเกี่ยวข้อง มีร้านตัดผมหลายร้านที่เปลี่ยนแปลงเป็นร้านเพื่อดูแลเส้นผมโดยตรง มิได้เพื่อการทำผม

เป็นทรงต่าง ๆ เพียงอย่างเดียว แต่มีการวิเคราะห์สภาพเส้นผม มีผลิตภัณฑ์ดูแลเส้นผม รวมถึง การบริการนวดเพื่อผ่อนคลายด้วย หรือที่เรียกว่า “ร้านสปาผม” นั่นเอง วิวัฒนาการร้านตัดผม ยังคงมีขึ้นอย่างต่อเนื่องตามยุคสมัยต่าง ๆ นั่นเอง มีการพัฒนาทักษะฝีมือวิชาชีพอย่างไม่หยุดนิ่ง มีแนวคิดที่จะจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาที่สอนด้านเสริมสวยโดยตรง พร้อมยกระดับให้ช่างผมไทยมี ใบรับรองมาตรฐาน เพื่อกลับกลไทยจะไม่หายไปไหน

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ทรงผมและร้านตัดผม สามารถสรุปได้ดังนี้

ประวัติทรงผมของคนไทย จากหลักฐานที่สืบค้นได้นั้น มีการเปลี่ยนแปลงทรงผมตามยุค สมัย เริ่มต้นที่สมัยสุโขทัย ทรงผมมิได้มีมากมาย ชายไว้ผมยาวปล่อย หญิงมีการไว้ผมยาวเกล้า ผมสูง มีเครื่องประดับสวม เมื่อถึงสมัยอยุธยา จึงเปลี่ยนมาไว้ผมสั้น โคนโดยรอบ หวีแฉกกลาง ที่ เรียกว่า ทรงมหาดไทย ทั้งชายและหญิง จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 มีการเปลี่ยนแปลงทรงผม ตามพระราชดำริ คือ ให้เลิกไว้ทรงมหาดไทยและผมปัก ชายและหญิงไว้ผมยาวขึ้น การ เปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นเฉพาะชนชั้นสูงเท่านั้น ทรงผมมีวิวัฒนาการจากการรับเอาอย่างตะวันตก ตามแนวคิดผู้นำประเทศ ในสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย การตอบรับวัฒนธรรมตะวันตกลงถึงระดับรากหญ้ามากขึ้น กล่าวคือ วัฒนธรรมทรงผมกระจายสู่ประชาชน ทรงผมถูกพัฒนาตามกระแสตะวันตก จนกระทั่งเปิดร้านตัดผมขึ้น

เครื่องมือและอุปกรณ์การตัดผม มีวิวัฒนาการเป็นอย่างมาก จากเครื่องมือที่ใช้ในอดีต ได้แก่ มีดโกนจีน หวี ขี้ผึ้ง กระจก ฯลฯ เมื่อร้านตัดผมเกิดขึ้น เครื่องมือและอุปกรณ์ก็เปลี่ยนไปจาก เดิม เริ่มต้นจากการมีเก้าอี้ตัดผมที่สามารถปรับระดับได้ บัตตาเลียน กรรไกร ไดรฟ์เป่าผม เป็น อุปกรณ์พื้นฐาน เทคโนโลยีและนวัตกรรมทำให้อุปกรณ์การตัดผมมีเพิ่มขึ้น ได้แก่ สารเคมีสำหรับ ตัดผม ย้อมผม ยืดผม หรือจะเป็นอุปกรณ์ที่ทันสมัย อย่างเครื่องอบผม เครื่องรีดผม เป็นต้น อุปกรณ์ต่าง ๆ มีให้เห็นในร้านตัดผมอย่างในปัจจุบัน

ประวัติร้านตัดผม พบหลักฐานในสมัยรัชกาลที่ 5 ว่ามีร้านตัดผมคนไทย จำนวน 6 ร้าน บนถนนบำรุงเมือง กรุงเทพฯ มีการแยกร้านตัดผมสำหรับชายและหญิง ลักษณะร้านตัดผมและ อุปกรณ์สำหรับร้านตัดผมก็แตกต่างกัน ร้านตัดผมชายโดยมากจะเรียกว่า บาร์เบอร์ (Barber) คือ ร้านที่ใช้ปัตตาเลียนตัดผมให้กับผู้ชาย ส่วนร้านของผู้หญิงในสมัยก่อนก็จะนิยมทำผมตัด ร้านตัดผมของผู้หญิงส่วนมากจะเรียกว่า บิวตี้ (Beauty) เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ร้านตัดผมไม่มีการ แบ่งเพศ ร้านตัดผมจึงมีการแข่งขันในธุรกิจทำผมมากขึ้น ร้านโดยมากเปลี่ยนมาใช้ชื่อ ซาลอน (Salon) ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเครื่องมือต่าง ๆ ทำให้มีร้านตัดผมมากขึ้น จากร้านตัดผมกลายเป็นโรงเรียนหรือสถาบันสอนเสริมสวยเพื่อสอนวิชาชีพช่างผม ทำให้มีผู้ที่เรียนจบมา

ประกอบอาชีพช่างตัดผมโดยง่าย และมีการเปิดร้านทำผมขึ้นมากจนกลายเป็นธุรกิจทำผมในปัจจุบัน

ธุรกิจทำผม มีจำนวนมากขึ้น รวมทั้งรัฐบาลสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้การสนับสนุนวิชาชีพช่างผม จึงเกิดการก่อตั้งสมาคมหรือสถาบันเสริมสวยขึ้น เป็นการรวมกลุ่มช่างผมให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพช่างผมให้เจริญก้าวหน้า สมาคมหรือองค์กรเสริมสวยให้อุตสาหกรรมมีความก้าวหน้าและตื่นตัวเป็นอย่างมาก มีการจัดการแข่งขันตัดผมระดับประเทศขึ้น เพื่อเป็นการยกระดับฝีมืออาชีพให้กับช่างผม รวมถึงการแข่งขันในต่างประเทศก็เพื่อเป็นการศึกษาหาประสบการณ์จากต่างประเทศด้วย

ข้อกำหนดของรัฐที่มีผลกระทบต่อช่างผม ได้แก่ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 (ดูภาคผนวก ข หน้า 132) เกิดขึ้นจาก คณะปฏิวัติพิจารณาเห็นว่า ในช่วงเวลานั้นได้มีคนต่างด้าวประกอบธุรกิจอยู่ในราชอาณาจักรเป็นจำนวนมาก และทวีขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับประชาชนชาวไทยมีความสามารถทั้งในด้านวิทยาการและกำลังเงินที่จะประกอบธุรกิจสาขาต่าง ๆ ได้มากขึ้น สมควรกำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวเพื่อรักษาดุลอำนาจทางการค้าและเศรษฐกิจของประเทศและเพื่อให้การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นส่วนรวม

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ยก ประกาศใน ข้อ 4 (1) ภายใต้บังคับ ข้อ 7 ทวิ มาดังนี้

ข้อ 4 (1) ภายใต้บังคับ ข้อ 7 ทวิ ห้ามมิให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจดังต่อไปนี้

(1) ธุรกิจที่กำหนดไว้ในบัญชี ก. หรือบัญชี ข. ท้ายประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับนี้ เว้นแต่จะได้มีพระราชกฤษฎีกาอนุญาต พระราชกฤษฎีกาอาจกำหนดเงื่อนไขประการใดก็ได้

(2) ธุรกิจที่กำหนดไว้ในบัญชี ค. ท้ายประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดี และการแก้ไขเปลี่ยนแปลงบัญชี ค. ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ข้อ 4 (1) ภายใต้บังคับ ข้อ 7 ทวิ มีข้อบังคับไม่ให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจท้ายบัญชี ก. และในบัญชีท้ายประกาศของคณะปฏิวัติ บัญชี ก. หมวด 3 ว่าด้วยการประกอบธุรกิจบริการ และ (7) คือการตัดผม แต่งผมและเสริมสวย จะเห็นได้ว่า อาชีพช่างผมเป็นอาชีพที่สงวนไว้สำหรับคนไทย ที่มีให้คนต่างด้าวมาประกอบธุรกิจทำผมในประเทศไทย

และเมื่อมีพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 (ดูภาคผนวก ข หน้า 141) มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวขึ้น ในปี พ.ศ. 2542 โดยได้นำ มาตรา 8 ภายใต้บังคับมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 10 และมาตรา 12 กล่าวว่ **มาตรา 8** ภายใต้บังคับมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 10 และมาตรา 12

- (1) ห้ามมิให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจที่ไม่อนุญาตให้คนต่างด้าวประกอบกิจการด้วยเหตุผลพิเศษตามที่กำหนดไว้ใน บัญชีหนึ่ง
- (2) ห้ามมิให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจที่เกี่ยวกับความปลอดภัยหรือความมั่นคงของประเทศ ธุรกิจที่มีผลกระทบต่อ ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และทัศนกรรมพื้นบ้าน หรือธุรกิจที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ตามที่กำหนดไว้ใน บัญชีสองเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีโดยการอนุมัติของคณะรัฐมนตรี
- (3) ห้ามมิให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจที่คนไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะแข่งขันในการประกอบกิจการกับคนต่างด้าว ตามที่กำหนดไว้ในบัญชีสาม เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

พระราชบัญญัตินี้ไม่ได้คุ้มครองอาชีพข้างผมอีกต่อไป ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ ไม่มีรายชื่อการตัดผม แต่งผมและเสริมสวยอีกต่อไป ถึงแม้ปัจจุบันธุรกิจทำผมจะเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ธุรกิจทำผมกลับไม่เจริญรุ่งเรืองเหมือนอย่างในสมัยของ จอมพล ป. พิบูลสงครามที่รัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุนในธุรกิจนี้

นโยบายของรัฐมีผลกระทบต่อการทำผม ดังจะเห็นได้จาก ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 และ พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 ในยุคหนึ่งมีการคุ้มครองอาชีพช่างผมให้มีความเจริญรุ่งเรือง

เมื่อประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐศาสตร์การเมือง วัฒนธรรมทรงผมเป็นผลย่อยของการเปลี่ยนแปลงด้วย หากนำความรู้เรื่องประวัติทรงผมและร้านตัดผมเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบธุรกิจทำผม จะช่วยให้ทราบถึงแนวคิดการพัฒนาประเทศที่ส่งผลต่อธุรกิจทำผมด้วย

ภาพที่ 1 แสดงทรงผมสมัยสุโขทัย
การไว้ผมยาวและมุ่นผมขึ้น เป็นทรงที่เกล้าผมไว้เหนือศีรษะ และมีการนำเครื่องประดับ
หรือดอกไม้สวมไว้รอบผมที่เกล้าขึ้น (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 2 แสดงทรงผมสมัยสุโขทัย

ทรงผมสมัยสุโขทัย หญิงไทยยังคงไว้มวยผมเกล้าที่เรียกว่า โขงโขดง แล้วรวบขึ้นไปเกล้าบนกระหม่อม รัดเกล้าเป็นห่วงยาว ๆ มีเกี้ยวหรือพวงมาลัยสวม (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 3 แสดงทรงผมสมัยอยุธยาตอนต้น

การไว้ทรงผมและการแต่งกายในสมัยอยุธยาตอนต้นนี้ ยังได้รับอิทธิพลจากสมัยสุโขทัย อยู่ ทรงผมยังคงไว้ทรงคล้ายสมัยสุโขทัย คือ การเกล้าผมมวยขึ้น และตกแต่งเครื่องประดับรอบ มวย (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 4 แสดงทรงผมสมัยอยุธยาตอนกลาง

การแต่งกายและทรงผม ยังคงไว้ผมอย่างประณีต แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของประชาชนในสมัยนั้น ดังปรากฏในภาพเหเรือซึ่งเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ (กุ้ง) ได้ทรงพระนิพนธ์มีความว่า "...คิดอนงค์องค์เฮอร์ ผมประบ่าอำเอี่ยมไร" (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 5 แสดงทรงผมสมัยอยุธยาตอนปลาย
ในภาพทรงผมในสมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นสมัยที่ไว้ผมสั้นเพื่อความทะมัดทะแมง ใน
ภาพจะเห็นว่า ผู้หญิงไว้ผมสั้นอย่างชาย (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 6 แสดงทรงผมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ทรงผมคล้ายกับสมัยอยุธยาตอนปลาย ต่างกันตรงที่ผมด้านข้างหู หรือที่เรียกว่า การไว้
“จอนหู” (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 7 แสดงทรงผมสมัยรัตนโกสินทร์

การไว้ผม ทรง“ผมปีก” คือ โคนหรือตัดสั้นโดยรอบ ปล่อยผมไว้ยาวพอประมาณ บริเวณ
 ตอนบนและกลางศีรษะ หวีเสยตั้งขึ้น (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 8 แสดงทรงผมสมัยรัตนโกสินทร์

คนยืนยังไว้ผมทรงปีก และเริ่มมีการไว้ผมยาวขึ้นจากผมปีก เรียกว่า "ผมทัด" เป็นทรงผมที่ยาวขึ้นได้ชัด ในภาพคนนั่งไว้ผมทรงทัด (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 9 ดอกกระทุ่ม

ดอกกระทุ่มเป็นที่มาของชื่อทรงผม เนื่องจากทรงดอกกระทุ่มนี้ มีลักษณะปล่อยผมไว้ยาวขึ้นและมีลักษณะชี้ตรงออกมาคล้ายดอกกระทุ่ม

ภาพที่ 10 แสดงทรงผม “ทรงดอกกระพุ่ม”

วิวัฒนาการของการไว้ผม จาก ผมปัก เป็นผมทัด และมีการไว้ผมยาวขึ้น จนกระทั่งเป็น ทรงดอกกระพุ่ม ทรงผมที่ไว้จึงเรียกตามดอกของต้นกระพุ่ม ในภาพพระองค์เจ้าหญิงสุจิตราภรณี พระราชธิดาในรัชกาลที่ 5 (กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 63)

ภาพที่ 11 แสดงภาพเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ) พระสนมเอกราชกาลที่ 5
 สตรีผู้นำแพขนในสมัยรัชกาลที่ 5 ไข่มยาวประป่า หวีแสดกลางแทนการไข่มปัก ตาม
 พระราชดำริในรัชกาลที่ 5 ที่โปรดให้สตรีในราชสำนักไข่มทรงนี้หลังเสด็จกลับจากประพาส
 สิงคโปร์ในปี พ.ศ. 2413 (กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 62)

ภาพที่ 12 แสดงภาพพระราชชายาเจ้าดารารัศมี
พระราชชายาเจ้าดารารัศมี ธิดาในพระอินทวิชยานนท์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ไว้พระ
เกศยาวเกล้ามวย ตกแต่งด้วยดอกไม้หอม

ภาพที่ 13 แสดงทรงผมสมัยรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้ มีการไว้ผมยาวอย่างตะวันตก และอาจจะเป็นเพราะประเทศไทยเป็นประเทศร้อนชื้น เมื่อไว้ผมยาวก็จะทำให้ร้อน ผู้หญิงไทยมีความประณีตและมีฝีมืออยู่แล้ว จึงเกล้าผมไว้ และมีเครื่องประดับศีรษะเพื่อความสวยงาม

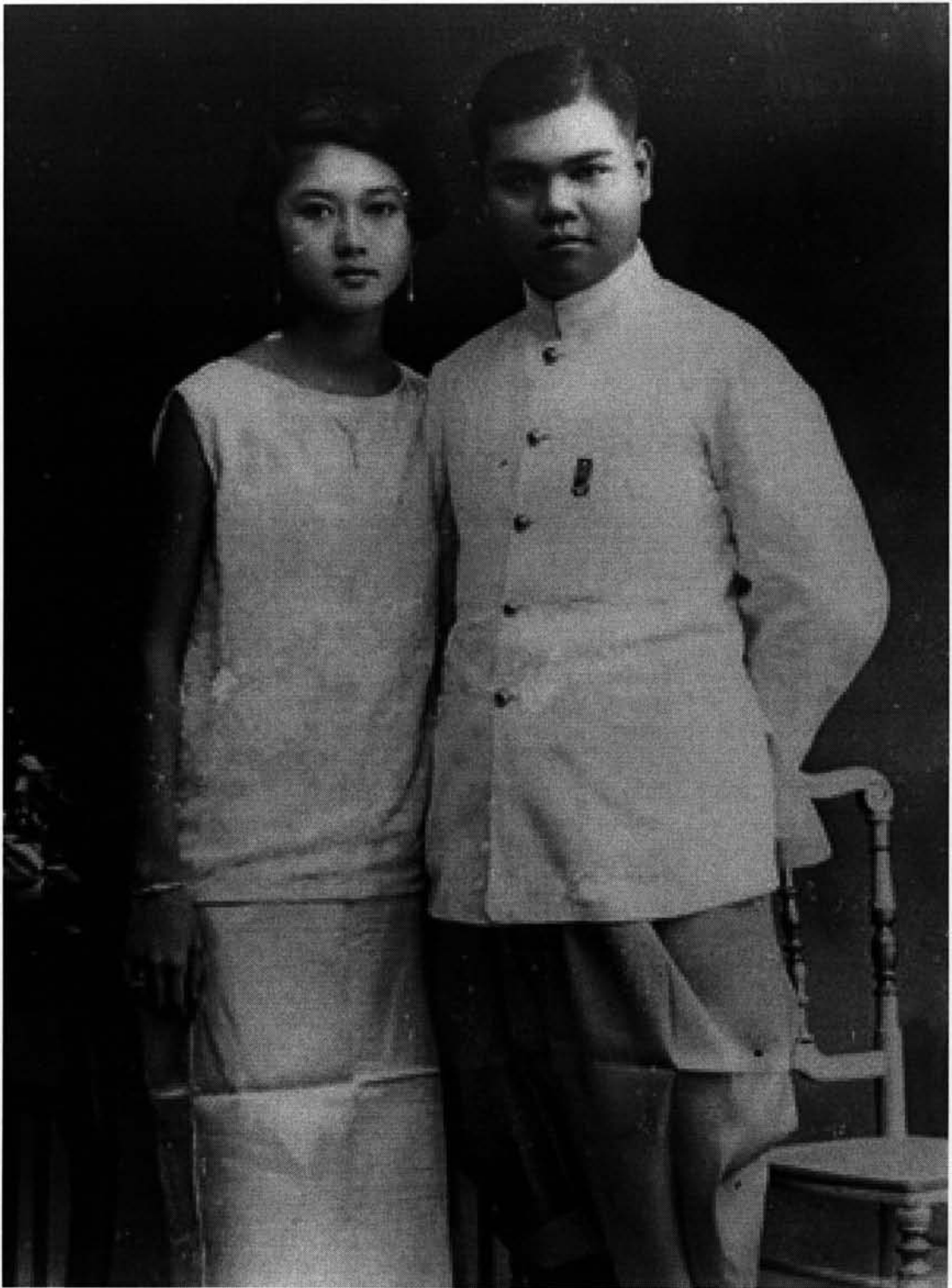

ภาพที่ 14 แสดงทรงผมสมัยรัชกาลที่ 6

คุณหญิงอภิบาลราชไมตรี (สน แสงชูโต - บุนนาค) ไว้ทรงผมโปร่ง คือ ปล่อยผมให้ยาว แล้วดลเป็นมวยไว้ที่ท้ายทอย มีการสั่งทำเครื่องประดับ เป็นชื่อของเจ้าของเครื่องประดับ

ภาพที่ 15 แสดงทรงผมสมัยรัชกาลที่ 7
ทรงผมบ๊อบสั้นระดับหู ตัดสองข้างยาวเท่ากัน ย้อมตัดข้างหลังให้โค้งประตันคอ ถูก
เรียกว่าทรงซิงเกิล

ภาพที่ 16 แสดงทรงผมสมัยรัชกาลที่ 7

ในภาพผู้หญิง ไว้ผมบ๊อบระดับหู และนิยมไตรหรือตัดให้ผมงอเข้าด้านหลัง ส่วนผู้ชายคือ หลวงคหกรรม (ชม จารุรัตน์) ไว้ทรงผมอย่างตะวันตก คือ ปล่อยผมให้ยาวขึ้น ไม่ได้ไว้ผมโกนรอบศีรษะ

ภาพที่ 17 แสดงทรงผมคลื่น

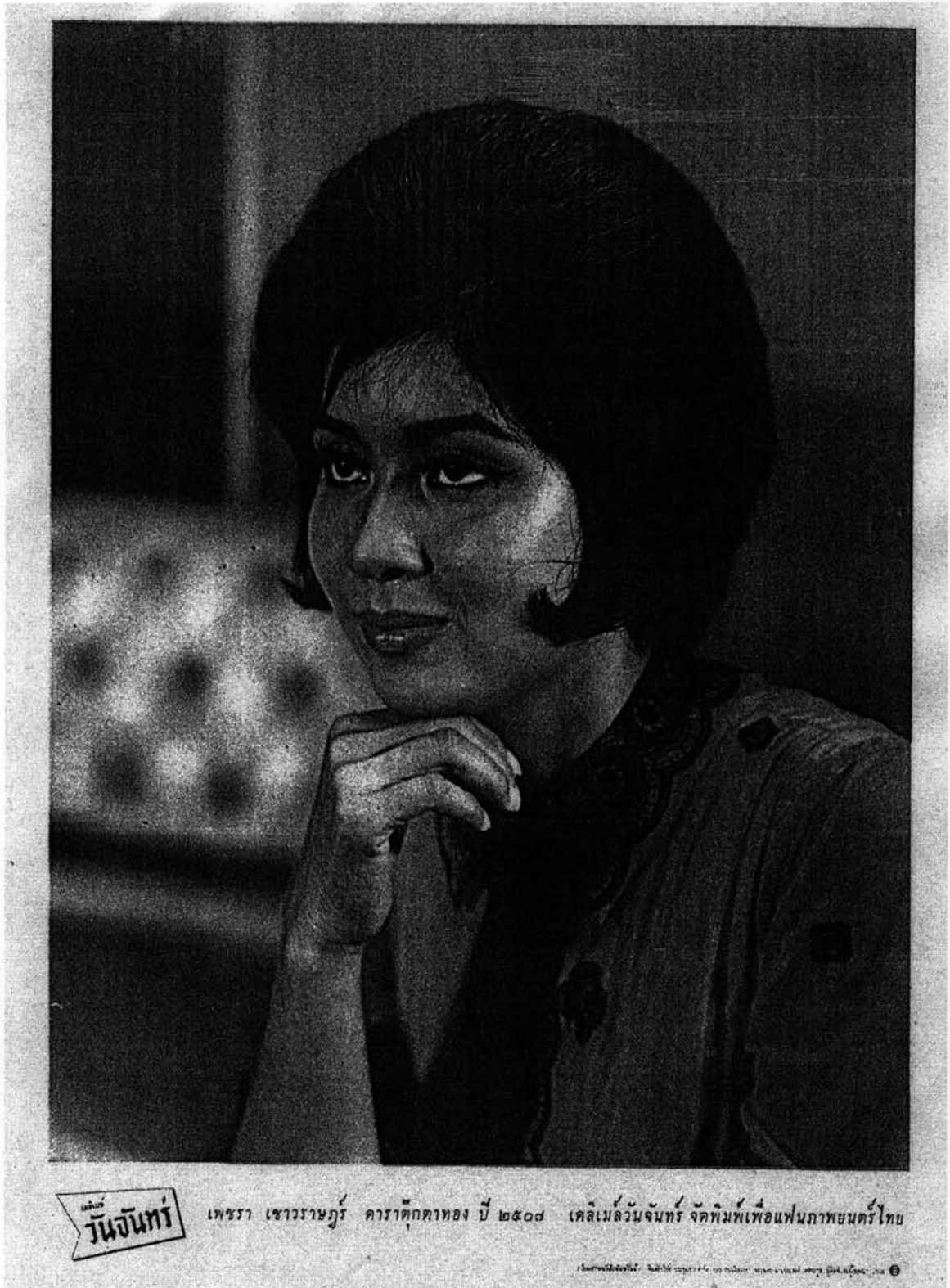
เมื่อ "ผมบ๊อบ" เสื่อมความนิยมลง สตรีสมัยรัชกาลที่ 7 เริ่มตัดผมเป็นลอนด้วยน้ำยาคัดผม แล้วหวีเรียบร้อย เรียกว่า "ผมคลื่น" ในภาพคือ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าหญิงศิริรัตนบุษบง ในสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

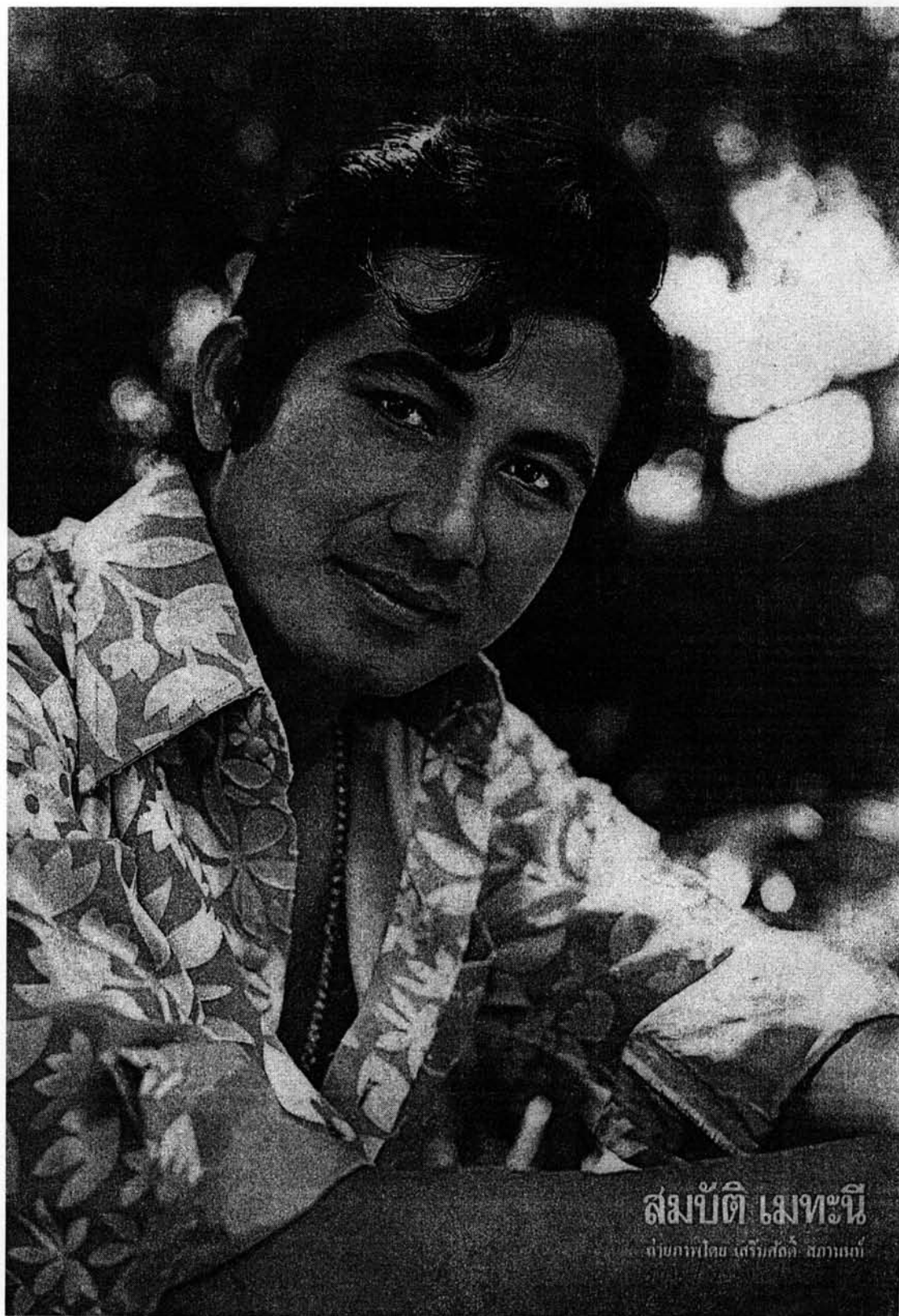

ภาพที่ 18 แสดงทรงผมตัด

ภาพนางสาวพงศ์จันทร์ เก่งระดมยิงไว้ผมตัดยาว แต่งเป็นช่อ ยาวประป่า บนหน้าปกหนังสือประมวญสาร ปีที่ 6 ฉบับที่ 15 วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2483 ซึ่งเป็นช่วงหลังการปฏิวัติการตกแต่งทรงผมเริ่มเข้าสู่ประชาชนทั่วไป

ภาพที่ 19 แสดงทรงผมเพชรา เชาวราชกูร์
ทรงผมของเพชราที่เน้นม้วนกันหอย ที่จอนข้างหู

ภาพที่ 20 แสดงทรงผมสมบัติ เมทะนี
ทรงผมของสมบัติ มีการไว้จอนข้างหู เสยผมไปด้านข้าง หรือด้านหลัง

**ราบินทร์กูบี่ไว้ในคุณภาพ
ที่ชาวต่างชาติยอมรับ**

โทรทัศน์ราบินทร์กูบี่
การตอบของหนึ่ง ถึงสิบ
ประการที่ควรทราบ และ คุณภาพ
จนพอใจได้จริง ไม่มีอะไรเทียบเคียง

**ซื้อสินค้าไทย
กำไรเป็นของชาติ**

ราบินทร์

ราบินทร์ อุตสาหกรรม จำกัด

ภาพที่ 21 แสดงภาพโฆษณาสินค้าที่ใช้ดารากาพยนตร์ เป็นผู้นำเสนอสินค้าของไทย
ทรงผมภาวนา ชนะจิต เป็นผมชอยส์ัน ให้ความแตกต่างของทรงผมทรงอื่น ๆ ของดารา
ทั่วไป และเป็นทรงผมที่นิยม

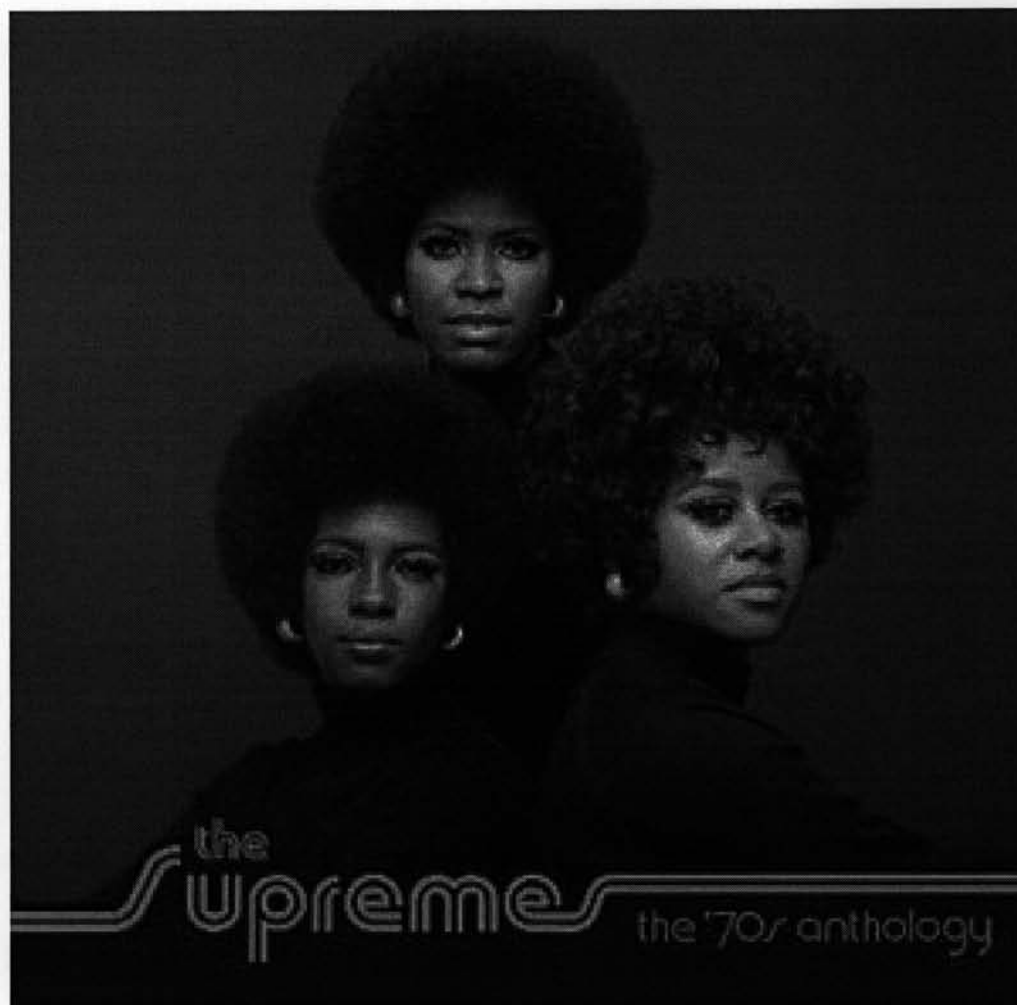

ภาพที่ 22 แสดงทรงผมและการแต่งกายของฮิปปี
ฮิปปี จะแต่งตัวรุงรังไว้ผมยาว และเป็นกลุ่มรักในดนตรี

ภาพที่ 23 แสดงทรงผมและการแต่งกายของฮิปปี
ลักษณะฮิปปีที่ไว้หนวดเครายาวรุงรัง ไว้ผมยาว

ภาพที่ 24 แสดงภาพทรงผม แอฟโร (Afro)
ทรงแอฟโร ทรงผมที่ไว้หยิกทั้งหัว วง The Supreme ในยุค 1970

ภาพที่ 25 แสดงทรงผมแบบเกล้า

ภาพที่ 26 แสดงการใส่วิกผมทรงแอฟโร

VALMOR brings YOU LATEST AFRO STYLES

STYLE No. PRA-99
COOL CAPLESS AFRO \$8.88
Pretty Baby
 SIDE VIEW

STYLE No. PRA-99
SOUL-LIGHT FREEDOM \$8.88
Pretty Baby
 TAPERED BACK
 SOUL-LIGHT FREEDOM STRETCH WIG

STYLE No. AA-89
HIGHEST QUALITY AFRO AMERICAN \$8.99
BUBBLE PIN UP

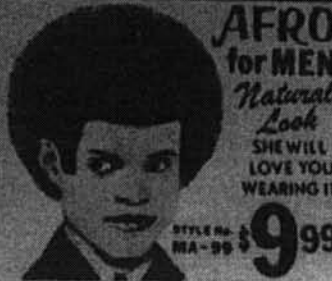
STYLE No. AFS-100
HONEY BEE AFRO SHAG \$10.99
 ONLY

STYLE No. NCA-89
CAPLESS AFRO \$8.99
 LIGHT, COOL, AIRY-Comfortable
 READY FOR INSTANT WEAR
 100% MIRACLE FIBRE

NEVER BEFORE A HAIR-PIECE SO BEAUTIFUL
INSTANT BEAUTY FOR YOU
STYLE No. W-403
\$9.99

STYLE No. MA-99
AFRO for MEN \$9.99
Natural Look
 SHE WILL LOVE YOU WEARING IT

LOWEST PRICES • HIGHEST QUALITY
BUY A VALMOR WIG. GET BEST VALUE FOR YOUR MONEY
 Get VERY BEST QUALITY when you buy VALMOR THE BEST WIGS and HAIR STYLES from VALMOR. All Valmor Wigs are 100% Synthetic, give you the appearance, ready for instant wear and are so beautiful. They are so light you're wearing a wig on your head. Give your hair a rest. See Valmor. Valmor has the FINEST Quality at Lowest Prices. Satisfaction Guaranteed or Money Refunded if not what you ordered.
COLORS: Black, Dark Black, Dark, Medium, Light Brown, Dark or Light Auburn, Blond, Platinum, Gray, etc.
 Order C.O.D. - Pay when an order arrives and we'll bill you. If you send cash or money order, we'll bill you.
 © 1973
VALMOR HAIR STYLES Dept. 3378
 2411 Prairie Ave. Chicago, Ill. 60616

Mail this ORDER COUPON Today!

VALMOR HAIR STYLES Dept. 3378
 2411 PRAIRIE AVE., CHICAGO, ILL. 60616
 PLEASE SEND ME THE FOLLOWING STYLES:
 Style Number Description Price

Check Color:	Black	Dark Black	Dark Brown
	Medium Brown	Light Brown	Dark Auburn
	Light Auburn	Blond	Platinum
	Light Fringed	Dark Fringed	Wash Day
	Send C.O.D.	100% Synthetic	100% Synthetic
	I enclose full amount \$_____		

NAME _____
 Address _____
 City _____ State _____

ภาพที่ 27 ใบประกาศขายวิกผม (Wig) วิกผมแบบต่าง ๆ มีชื่อของแบบ พร้อมระบุราคาของวิกแต่ละแบบด้วย

ภาพที่ 28 และ 29 แสดงภาพศิลปิน The Beatles ศิลปินที่มีอิทธิพลต่อการไว้ทรงผม

ภาพที่ 30 แสดงทรงผมแบบรีบอ์นดิง (Hair Straight Rebonding)
 เทรนด์ผมปี 2544 ในภาพจะมีการรีดผมด้วยการรีบอ์นดิง และเพิ่มการทำสีผมให้ดูเด่น
 สะดุดตา จะเห็นเส้นผมที่ถูกรีดจนเห็นความตรงของเส้นผม

ภาพที่ 31 แสดงทรงผมตัด
 ในปี 2548 เทรนด์ผมตัดทั้งยาวและสั้นจะเน้นให้มีการตัดเพื่อให้ผมดูมีชีวิตชีวา ไม่ได้เน้น
 การเซ็ททรงให้ดูเป็นลอน แต่จะเซ็ทให้ดูเป็นธรรมชาติ

ภาพที่ 32 แสดงทรงผมบ๊อบ

ในปี 2549 เทรนด์ผมที่ได้รับความนิยมอย่างมาก ในภาพ Victoria Beckham (วิกตอเรีย เบคแฮม) คนดังระดับโลกที่หันมาตัดผมบ๊อบ และกลายเป็นผู้นำแฟชั่นในขณะนั้น